Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО
свет

КIиранди 7 ИЮНЬ № 46 (2258) 1959 шу Мах 20 кап.

Советски Союза Коммунистически партен Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган

ССКП ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕИ СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

ССКП Центральни Комитетои СССР Министрий Советои общеобразовательни школашкарча, школашка-интернаташкарча, детдомашкарча, профессионально-технически училищешкарча, суворовски училищешкарча, юкъерча специальнии лакхерчеи дешара заведенешкарча дешархоша шоашта шоаш гIулакх делга шердарах долча дешага а хьежа, боагIаш бола соцам баьб.

Соцам тIа белгалду, вахарцара школан бувзам чIоагIбареи кагирхой къахьегам дукха безаш хьалкхебареи декхар толаме кхоачашдара дешархой юххьанца денз къахьегам безаш хьалкхебара а дукхагIа нийслуш дола, вахача хиланза дарцдоацаш дола къахьегама гIулакхаш цар Iомадара а дола хьалхара лагIа хиларах тарра, школашкарча, училищешкарча, техникумашкарча, вузашкарча дешархоша шоашта шоаш гIулакх деш ду балхаш боккха лоархIам болаш хилар. Шошта шоаш гIулакх деш дешархоша деш долча балхаша новкъостал ду цар инициатива дегIайоалаяра а шоашккара хьа а лаьца гIулакх дIадахьара а, дисциплина лакхъю, шийна тIадилла гIулакх кхоачашде а, коллектива юакхо е а, паччахьалкхен тIирсий хьурмат де а, къахьегамеи къахьегача наьхеи сий де а дезилга ховш хул, дешархоша эздий оамалаш Iомаяра накъадоал уж.

Дешара заведенеш чуйолча цIеношка, мастерскешка, общежитешка цIено а порядок а лоаттаяра дешархоша шоашта шоаш гIулакх делга вIаштIехьдаькккхача цхьайолча школай, училищеи, юкъерча специальнии лакхерчеи дешара заведеней инициатива могаяьй ССКП ЦК-аси СССР Министрий Советои. Цунца цхьана соцамо теркам тIабохийт, из болх хIанз а кIезига беш хилара, кагирхой къахьегам дукха безаш юххьанца хьалкхебара долча гIулакхах керттера дакъа ца лоархIаш хилара, уйла а яь педагогически из болх вIаштIехьа баькхха ца хилара, белгала шийй система йолаш дIаоттабаь ца хилара. Дуккхача дезалашка а цу тайппара шоашта шоаш гIулакх дара дола тайп-тайппара балхаш денна шоаш кхоачашдарга бахац дешархой. Дудухьа цхьабола дешархойи студенташи шоашта наха гIулакх дича бакъахьа хеташ а физически къахьегама сий ца деш а ба.

Соцам тIа белгалду, шоашта шоаш гIулакх дара школашкеи кхыча дешара заведенешкеи беш бола болх, бериии кагирхойи ханашка, кхалмаIа хиларга, низага хьежжа а гигиенан цар унахцIено лораяреи, боарамашкеи дIадехарашкеи хьежжа а бе безаш хилар. Масала, дешархоша дакъа лаца мегаргда классаш цIенъеча, гIаьнаши зизаши дIадогIача а хьалкхедеча а, живой уголока гIулакх деча, дешара-гоитара пособеши книжкаши лорадеча, школе дежурнел деча, дешара-гоитара пособешта ремонт еча, книжкашта беттагаргаш йохкача, буфеташкеи столовешкеи дежурнел деча, школай ковнаши, спортивни площадкаши цIена а, хоза а хиларга хьожача, шоай болча низах мебелаи школа чуйолча цIеноштеи ремонт еча. ХIаьта общежитешка бахаш болча воспитанникаша, цул совнаIа спальнеш цхьалхаяха еза, столовешка кхача киичбеча а дIаоекъача а дакъа лаца, деха барзкъаш тега, шии кагии барзкъилгаш дитта деза.

Лабораторешка, клиникашка, дешара кабинеташка, мастерскешка балхаш деш болча лохехьарча болхлой декхараш кхоачашдара дукхагIа юкъеоза беза лакхехьарча дешара заведенешкара студенташ, юртбоахамерча а хьуналшкарча а дешара боахамашта гIулакх деча, чуIе цIенош, общежитеш, занятеш еш а салоIаш а дола цIенош, клубаш, стадионаш цхьалха йоахача а, цIена лоаттаеча а, хIаьта иштта столовешкеи буфеташкеи шоашта шоаш гIулакх дара дола балхаш кхоачашдеча а массайолча дешара помещенешкеи общежитешкеи дежурство дIахьоча а дакъа лацийта деза царга.

Цу тайппара могаду коартолаш, баьца дааргаш, сомаш, кхыйола юртбоахама продукташ хьалкхееш школашта гонахьарча лаьтташка а подсобни боахамашка а деш долча балхашта деша оагIа кагирхой юкъеозилга а цунца школашкарчеи кхыча дешара заведенешкарчеи буфеташкара а столовешкара а дешархой кхача тоабара кхы тIа торонаш совйоахилга а.

ССКП ЦК-аси СССР Министрий Советои тIадиллад СССР лакхерча образованен Министерствона, СССР Министрий Совета чуйоагIача къахьегама резервай керттерча управленена, СССР оборонан Министерствона, союзни республикай просвещенен Министерствошта, РСФСР педагогически Iилмай Академена, хIаьта иштта дешара заведенеш йолча кхыча министерствоштеи ведомствоштеи унахцIено лораяра органашца цхьана отта а яь, занятей сменашка, дешархои ханашка, моттигерча хьалашка хьежжа, шоашта шоаш гIулакх деча беш бола болх вIаштIехьа баькххара йола порядок чIоагIъелга.

ВЛКСМ ЦК-аи, дешара заведенеш кара йола Министерствоши, ведомствоши декхарийла я дешархоша шоашта шоаш деш дола гIулакх шердарца дувзаденна, дешархоштеи даьшта-нанаштеи юкъе шерра кхетама болх боаржабе. «Дешархошта йолча правилашта» юкъе шоашта шоаш гIулакх дара хьакъехьара положенеш яхьанза яргIйоацаш лаьрхIад. Хьехархойи воспитателаши дукхагIа юкъеоза беза шоашта шоаш гIулакх деча дешархоша беш бола болх вIашагIболлара. Школашка шоашта шоаш гIулакх делга а цу балха дешархой кийчбелга а домоводствон урокашца, школьни мастерскешка, дешара опытни участкашка, иштта кхычахьа хулча занятешца тар а деш де деза.

Соцам тIа белгалду, педагогически хьехамаш даьшта-нанашта дикагIа дIадовзийтанза дарг ца хилар. Дешархоша шоашта шоаш деш дола гIулакх вIаштIехьа доаккхача балха дай-наной дукхагIа юкъеозар могаду.

ССКП ЦК-си СССР Министрий Советои союзни республикай Министрий Советаш декхарийла яьй цIеноши, улицаши, ковнаши цIендара эшаш йолча, шоашта шоаш деш дола гIулакх аттача доаккхаргдолча инвентарацеи машинашцеи школаш, училищеш, техникумаш, вузаш Iалашъе, боахам тIа хиланза яргIйоаца инвентарь дешара заведеней мастерскешка дешархоша шоаш хьэергIйолаш оттаде.

Союзни республикай компартей ЦК-ашта, ССКП крайкомаштеи обкомаштеи тIадиллад дешархоша шоашта шоаш деш дола гIулакх вIашагIдоллача дика болх баь опыт мамогга хьаллоацилга а школай, училищей, юкъерча специальнии лакхерчеи дешара заведеней коллективашта цу лоархIамеча гIулакха эшаш дола новкъостал делга а.

ССКП Центральни Комитетои СССР Министрий Советои белгалду, деша багIа кагирхой дукхагIа шоашта шоаш гIулакх дарга бахар къахьегам дукха безаш уж хьалкхебара боккха лоархIам болаш хилар а дешархой физически болх бе Iомабара цо новкъостал дергхилар а.

Ах шера план кхоачашъяьй

ССКП ЦК июньски Пленум хьаеллача денна ах шера план кхоачашъе а планал совгIа массехк миллион сома продукци яла а дош деннадар Грознерча химически завода коллективо.

Шоай дош сийленца кхоачаш а даьд химикаша, хIаьта 6 беттара спирт даккхара план ханал дукха а хьалха, 4 июне кхоачаш а яьй.

Из план кхоачашъяра лоаттабаьча къовсама юкъе белгаьъялар №№ 32-91, 7, 1-12 йолча цехий коллективаш. Дика къахьийгар 7-ча цехерча боккхагIа болча аппаратчикаша Федорченкос, Медведевас, № 32-91 йолча цехерча боккхагIа болча аппаратчикаша Мухас, Скрипкина, иштта кхыбараша.

Планал совгIа продукци

ССКП ЦК Пленума сийна планал совгIа кийча продукци луш я «Красный молот» яхача завода коллектив.

Завода № 3 йолча цеха коллективо апрель бетта лакхара социалистически декхараш тIаийцар. Цо лаьрхIадар планах йолча 19 агрегатал совгIа цхьаькха цхьа агрегат е. Из декхар цехо кхоачашдаьд.

Шоай низ кхо ца беш Анохови Гонцови керте латтача бригадашеи, слесараша Индоховси, Шеховцевси, Альбетковси къахьегар бахьан долаш планал совгIа ЦА-320М яха ши агрегат йистеяккха вIаштIехьа а даьлар цеха.

Дика къахьийгад № 12 йолча цеха коллективо а. Толамца майски план 105,9 процент кхоачаш а яь, планал совгIа 4ЦР яха цхьа автоцистерн а кийчъяьй цеха коллективо.

Укх деношка а дика болх бу № 3, №12 йолча цехий коллективаша.

С. САЛАМОВ.

Хьинаре къахьега коллектив

Ханал хьалха кхоачашъяьй дIабахача 5 бетта план «Сунжанефть» яхача управленен бурув деттача контоторерча болхлоша.

Шера социалистически яхь йоаржаьча бригадашта юкъе хьалхара моттиг яьккхай М. Мальцев керте латтача бурув деттарий бригадо. Скважина 2090 метр кIоарга бурув а теха, 6 дюйма йола колонна а оттаяь, цунна цементаж яьй бригадерча болхлоша, графикал 6 ди хьалха йода из бригада.

Ханал дуккха а хьалха кхоачашъяьй май беттара план мастера К. Поповс кулгалдеча комсомольско-кагирхой бригадо а. Иштта дика къахьийгад № 34 йолча скважина бурув тохача хана А. Гулаев керте латтача бригадо а. ССКП ЦК Пленума сийленца накъа бакара керда къахьегама толамаш доахап ба Карабулакерча бурув деттача конторера болхлой.

А. БАКАЛЮК.

Июньски Пленума сийленца накъа болх

Укх шера 24-ча июне хургйолча ССКП ЦК Пленума сийленца накъа болхаш чIоагIа къахьегаш ба «Октябрьнефта» 1-ча промыслера болхлой.

Къаьстта доккхий толамаш даьхад нов. А. Л. Ананьев керте латтача № 1 йолча бригадерча болхлоша. Царна хьожаяьй ВЛКСМ-а обкомеи нефтяникий Союза обкомеи, совнархозеи дIа-юха тела ЦIе байракх. Царга я Октябрьски райкомеи райисполкомеи дIа-юха тела ЦIе байракх а.

Июньски Пленума сийна шийна хьалхашка лакхара декхараш оттадеш цу бригадан коллективо дош деннад ах шера йола план 20-ча июне кхоачашъе а, планал совгIа кхы а дуккха мехкдаьтта дала а.

Из декхар цар сийленца кхоачашдергхилар хьахьокх хIанзале а планал совгIа массехк тонн мехкдаьтта даккхаро.

Уж толамаш доахаш чIоагIа къахьийгад мастера помощникал болх беш волча нов. Прохина, оператора Колайтановс, замерщицаша Тезиковас, Калашниковас.

Пленуме дувца оттадаьча производствон юкъе механизации автоматизации йоалаярах долча гIулакхах лархIа мегаргдолаш да скважинашта кIал ремонт еча цу бригадан коллективо эггара хьалха автоматически дIоагIа балха юкъе доаладаь хилар.

Из а да болхлоша 24-ча июне хургйолча Пленума хетадаь совгIат.

ГАЛАЕВ Хаматхан.

Республикан кхашка

МагIалбика района кхашка

ХIанз ха оттар бахьан долаш дика дегI хийцад хьажкIаша, гидуарташа, кхыйолча юртбоахама культураша. Бакъда, дегIа ца доагIаш сеца-м оасар а латтац. Цудухьа беррига низ оарцагIбаькка, укх шера ялаташ дика хьувкъаде гIерташ къахьегаш ба МагIалбика районера юртбоахама болхлой.

ДогIа дилхачул тIехьагIа пропашни культурашта хьалхара культиваци яьй механизатораша, хIаьта хIанз сихбенна оасарах боахк юртбоахама болхлой.

«Ингушски» совхозо укх шера 4000 гектар гаргга хьажкIаши 1400 гектар гидуаргаши дIайийнай. Iурра денз сарралца тата ца соцаш итташ тракторащ лел совхоза кхашка культиваци еш, оасарах культураш цIенъеш.

... «Ингушски» совхоза кхоалагIча отделенерча Боков Саварбика бригаде «Беларусь» яха йиъ трактор я цIена культиватораш тIехьа тайса болх беш. Трактористаша Цокиев Макшарипа, Цоцоев Дауда, цар новкъосташа деррригача балха денах бизза пайда а эцаш, хIара денна нормаш 140—150 процент кхоачашъю, хIаьта болх дика а бу.

Мишта вIаштIехьа доал цар иштта дика болх бе? Техника дика доал ду цар, балха юкъера кхоачамбоацараш сихха дIадоах, саррахье а дика кийчъю культиватораш, тракторашка даьтта дотт, хий дотт, цхьа минут а зехьа ца йоаеш сихагIа ялаташ оасарах кIалхара даха гIерт.

Сиха ца хилча гIулакх а хургдац цар, хIана аьлча цар цIенъе езараш 600 гектар хьажкIаши 250 гектар гидуаргаши я. Ха хьежаш мича латт — хIанз йол хьакха а йолаенна из бригада. ХIанзарчул тIехьагIа 10—15 ди даьлча гурахьа дIадийна ялаташ хьакха ха а хьакхоачаргья. Цудухьа из ха хьакхачалехьа цIенде деза пропашной культураш тIайола кхаш, раздельни хьисапе ялаташ чуэца беррига низ оарцагIа баккха торо хургйолаш.

25—30 гектар хьажкIашта культиваци ю хIара денна Х. Коригов керте латтача пхелагIча тракторни бригадан механизатораша Коригов Юсапа, Галаев Исраила, иштта кхыбараша. Дика къахьег кхашкарча звенощца болх беча Бокова Маржана, Кукурхоева Дебахана, иштта кхыбараша а. ХIанз хьажкIаш нийлхъяь бовла боахк уж.

ССКП ЦК Пленума сийленца накъа бахара яхье а баьнна техниках дукхагIа пайда эцилга вIашагIделлад трактористa Фаргиев Бесланеи цун напарника Гетагажев Iаббасеи. Из бахьан долаш цар шоай «ДТ-54» яхача трактораца кIаьдача оахамаца нийсбича 600 гектар лоархIам болаш болх баьб дIабахача шин бетта — из ба шера йолча нормах ах норма лоархIам болаш. ХIанз шоай трактор ялаташ чуэца комбайнаш лелае кийчъеш ба уж.

Пропашной культурашта шозлагIа культиваци е болабеннаб Гуноев Iумара хьалхе лелаеча шоллагIча тракторни бригадан трактористаш. Дийнахьа шиша норма яккха вIаштIехьа доал цу бригадан трактористий С. Батыжева, М. Джантемирова, А. Коттоева, иштта кхыбарий.

Шоай къахьегама толамаш совхоза болхлоша а колхозникаша а ССКП ЦК июньски Пленума хетаду, хIаьта хIанз техниках бизза пайда а эцаш юрта боахама балхаш деш ба уж.

П. ГАГИЕВ.

Балхий цIенхаштта терко е еза

Укх тIеххьарча деношка каст-каста догIа делхар бахьан долаш дика дегI хийцад гурахьа а бIаьсти а дIадийнача ялаташа. Бакъда, уж ялаташ дегIадахкарга хьежжа дегIа-м оасар а доагIа.

ЧIоагIа лоархIам болаш да ялаташта, къаьстта пропашной культурашта макха боаккхилга, культиваци елга, цул тIехьагIа оасар делга шийй ханнахьа хилар. Уж балхаш де деза. Ха дIатувлаялийтача кхашка оасар сиха хьахотталу, хIаьта цхьадола оасар цу культураел хьаллакхлу, кхыметтел сердал а царна тIа ца кхоачийташ. Иштта лакхденнача оасаро къайла а яьха латт «Назрановски» совхоза Аьлти-Юртарча отделенен 300 гектар гаргга юххьанца дIадийна хьажкIаши гидуаргаши. Шийй ханнахьа макха баьккха оасар доха а даь цул тIехьагIа культиваци а яьларе, иштта гIулакх нийслургдацар. ХIанз уж культураш сихагIа оасарах кIалхара ца йоахе йовр кхерам болаш я.

Каст-каста догIа делхе а цхьадола деноши ух макха баккхеи культиваци еи йиш йолаш. Бакъда, дика денача дийнахьа кхашка болхлой дIакхачалехьа делкъа ха хул. Цудухьа хайра хIама де ца кхувш ди дIадода. Иштта сурт бIаргаго йиш я «Назрановски» совхоза дукхагIа йолча отделенешка.

Пропашной культурашта оасар делга дикагIа вIашагIделлад яхаш совхоза керттерча агронома нов. Воробьевс доаккхал деча Яндарерча отделенен 340 гектар гидуаргех 190 гектара мара культиваци яьяц, хIаьта пхи бIаь гектар совгIа хьажкIаш макха баккхар мара кхы хIама ца деш яда.

4-ча июне кхаччалца цу отделене 135 гектар гидуаргашта мара оасар даьдац. Из ба тIеххьарча ийс дийнахьа пропашной культураш оасарах кIалхара йоахаш цу отделене баь болх. Нагахьа санна иштта мара кхы сихагIа из болх дIахо а ца хьойя хIанзчул тIехьагIа бутт баьлча а оасар даь баргбац юхейисача 205 гектар гидуаргаштеи пхи бIаь гектар совгIа йолча хьажкIаштеи.

Иштта во латт цу отделене баьца дааргашта гIулакх делга а. Оасарах хьалдикъа дада уж культураш дIайийна кхаш, къаьстта помидораш тIа яраш а долаш.

ХIанз а оасар де йолаяланза я совхоза цхьайола отделенеш. Царех я Пхьилекъонгий-Юртареи БурокIалхареи отделенеш, хIаьта цу совхоза Iаьли-Юртарча отделене е культиваци а е оасар а доладьдац.

Ерригача «Назрановски» совхозах аьлча дукха дог хьоасташ дац кхашкара балхаш. Из хьахьокх укх цифраша. Совхозо укх шера дIайийнача 5403 гектар хьажкIехи, 3329 гектар гидуаргехи духхьал культиваци яь яьннараш а 1422 гектар гидуаргаши 160 гектар хьажкIаши мара яц, хIаьта оасар-м 155 гектар гидуаргашта мара а даьдац.

Наьсарен района юртбоахама инспекцен начальника новкъоста С. Сагов «Назрановски» совхозерчул дикагIа лел «Октябра 40 шу» яхача совхоза кхашкара болх яхе а 1-ча июне цу инспекцега совхозо еннача сводкага хьежача цига а из болх ледара лелилга белгалдоалаш да. Цу ханналца ерригача совхозе 21 гектар гидуаргашта мара оасар даьдац. Уж-м ерригаш а 1200 гектар ма йий.

Совхозий кулгалхоша а районерча берригача юртбоахама къахьегамхоша а цIенхаштта терко тIаяхийта еза цу лоархIамерча гIулакха, ха ца тувлайолийташ пропашной культураш оасарах цIенъергIйолаш.

С. КОТИЕВ.

ССКП обкомеи Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советеи

1959 шера республикан колхозашкеи совхозашкеи ялаташ чуэцара а юртбоахама продукташ кийчъяра а хьакъехьа

1958 шера ялаташ чуэцарга во кийчдалар бахьан долаш цхьоагIо йоацаш лиилар ялаташ чуэцара балхаш цхьайолча колхозашкеи совхозашкеи; дукха дIаьхдир ялаташ хьокхилга, прогрессивни долча раздельни хьисапе кIезига чуийцар ялаташ, дукха ялат доадир.

ХIаьта а, партен райкомий, райисполкомии, колхозии, совхозии кулгалхоша а, хIаьта иштта республикан юрта боахама министерствос а соахка дувлийта гIалаташ теркал а ца деш, доккхий кхоачамбоацараш хулийт укх шера ялаташ чуэцара кийчлуча а. ХIанз а ремонт яь ниСтеяланза я комбайнаши жаткаши. Къаьстта во ю комбайнашта ремонт Наьсарен, Грозненски, Ачхой-Мартановски, Веденски районашкарча колхозашкеи совхозашкеи. Красноармейски, Надтеречни, Гвардейски, Ингушски, Назрановски, «Октябра 40 шу» яхача совхозашка комбайнераш тоъаш бац, кхоачам хиллал вIашагIтехаоац жаткаи машинисташ, хIара комбайнерага шиигга дIаеннаяц комбайнаш. Дуккхача колхозашкеи совхозашкеи во кийчъю бестаркаш, трактораштa тIехьара гIудалкхаш, автоприцепаш, хьаттараш, ялаташ чуоттаде отараш, ялаташ цIенду машинаш.

ССКП обкома бюроси, Нохч-ГIалгIай АССР министрий Советои республикан партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, юртбоахама, заготовительни органий, колхозий, совхозий, РТС-ий, МТС-ий лоархIамегIара декхар лоархI ялаташ дика хьувкъадар духьа, ялаташ чуэцара шийй ханнахьа кийчо а яь, доа а ца деш 8—10 балха дийнахьа ялаташ чуийца дахар духьа, ялаташ кийчдара план ханал хьалха кхоачашъяр а, дикагIча сортах долча фуца хIара колхози, совхози Iалашъяр духьа къовсам лоаттабелга. Шоаш тIаийцача соцамца ССКП обкома бюроси, республикан Министрий Советои декхарийла баьб:

15-гIа июнь тIаккхачалехьа ялаташ раздельни хьисапе чуэцара эшача комбайнашта, жаткашта, подборщикашта, тракторашта, ялаташ цIендеча машинашта, ялаташ лоаттадеча отарашта, хIаьта иштта автомобильнии говрашта тIехьаювзачеи транспорта а ремонт яь йистеяккха. Раздельни хьисапе ялаташ чуэцаргдолча жаткай машинисташ хьожабара къаьстта дукхагIа уйла а еш, ялаташ чуэцаргдола а цIендергдола а еррига агрегаташ говзагIа болча болхлошца Iалашъе. Пхи ди далалехьа хIара боахаме ялаташ чуэцара балхий планаш оттаяь яха, ялаташ чуэцара балхаш вокх юртбоахама балхашца нийса тардаь хилар цар тIа белгал а доаккхаш, колхозникийи совхозий болхлойи собранешка уж планаш ювца;

раздельни хьисапе мара ялаташ чу ца эца, ялаташ кхачара даим тIа хьожам лоаттае а, массанахьара ялаташ кхачарга ца а хьежаш, фиг чIоагIбала болабеннача кхашкара ялаташ чуэца доладе а;

ялаташ чуэцаш йола агрегаташ бийсашка болх байтара элетрически светаца Iалашъе а, юдижа ялат хьокхаргдолаш тоае а, хIаьта иштта сиигаш доадечеи, цIера духьаларча кхыча хIамалцеи Iалашъе. Укх гарггарча деношка хьаттараш яха, кIа докъаду агрегаташи кхоаленаши хьалъе, ялаташ чуоттадергдола отараш тоадаь даха. Колхозашкеи, совхозашкеи, РТС-ашкеи, МТС-ашкеи, ялаташ дIайийдеча пункташкеи, мелйолча ялаташ цIендечеи, докъадечеи машинашка деннеи бийсаннеи ца социйташ болх байта;

комбайнашкеи, жаткашкеи, деннеи бийсаннеи 20 сахьатал кIезигагIа боацаш болх байта. Юкъера лаьрхIача 35—40 гектарал кIезигагIа доацаш жаткашка деннеи бийсаннеи ялат хьакхийта, «С-6-и», «С-8-и» яхача комбайнашца 25 гектара тIа царкхаш хьалъийдайта, шелелача комбайнаца — 18 гектара тIара. Аьрда хьачудоагIача кIийннийса учет лелае а из дика лораде а. ХIара колхозера а, совхозера а, ялаташ дIайийдеча пункташкара а гаразаш шоай ханнахьа тоадаь дaха;

Чуэцаш латтача ялаташта тIеххьа деррига ча хьалгулде, цу гIулакха эшаш йола трактораш, волокушаш, дукъ увза говраш кийчъе. Кхашта юкъе аргIаш ма дайталда. Ча аьшка мушех яьча волокушашца кхашкара Iоъаракхухьилга вIаштIехьдаккха. Оасара дуxьала къовсам лоаттаоар духьа хьалха кхача ка бола ялаташ чуийца доаллашехьа а, ах пара хьисапе лаьтта ахарца а, хIаьта иштта мошача доакъарийна лаьрхIа культураш дIаерца а, зяьб ахарца а гуйран ялаташ дIаде лаьтташ кийчде.

Райкомаши, райисполкомаши, совхозий директораши, колхозий правленеши декхарийла я райсельхозашка дIадийна ялаташ раздельни хьисапе шоай ханнахьа чуийца даха а, хIаьта ялаташ чуэца доладаьча хьалхарча деношке а денз фуни страховойи фондаш дикагIа долча гица ялаташ дIадера план кхоачашъяра тоъам балла дIаоттае а. Фуна лаьрхIа дIадийнача кхашкара даьнна ялат фун фондаш дIаоттаяра кхоачамбеш ца хуле, ялат дика хьийкъача вокх кхашкара даьннача ялатех дIаоттае еза, ялаташ кийчдара планаш кхоачашъярга ца а хьежаш.

Хлебопродуктай республикански управленена, партен райкомашта, райисполкомашта тIадиллад июнь бетта 15-гIа ди тIаккхачалехьа ялат дIаийдеча пунктии, элеватории, мельзавода материально-технически база кийчъяь яккха, ялат хьатIаэзаш йолча транспорто сецаь ха йоаккхаргйоацаш, дийнахь а буса а сацчанза цар болх белга вIаштIехьа даккха. «Глававтотракторсбыта» а «Сельхозснаба» а республикански конторашкара хьадехалда совхозашта, колхозашта, МТС-ашта, РТС-ашта цар хаддаза запасной оатхалаш, авторезина, кхыйола материалаш лоаттаелга. Автотранспорта а, тIоонаькъий а управлени, хин боахама управлени, совнархоз, хлебопрдуктай управлени, райисполкомаш, совхозии, МТС-ий директораш, колхозий правленеш декхарийла я керда хьадьнна ялат духьале йоаццаш дIатIаоза торо хургйолаш июнь бетта 15-гIа ди тIаккхачалехьа ялат дIаийдеча пункташта тIадолха наькъаши, тIаьши тоаде.

Респотребсоюз, торговлен министерство, райисполкомаш декхарийла я общественни питани тоае а кхашкарча станашка, комбайнии агрегаташка, ялат дIаийдеча моттигашка промышленнии кхачани товараш дохкилга вIаштIехьдаккха а. Ьнахцено лораяреи юрта боахамани министерствошта, райисполкомашта, совхозий директорашта, колхозий правленешта тIадиллад ялат хьокхаш болча болхлоштеи колхозникаштеи лорашкара эшаш дола гIулакх лоаттаделга, хIара комбайна агрегатага юххьанцара дарба дара эша аптечкаш хулийтилга, детсадаш, ялеш, площадкаш дукхагIа хулийтилга.

Ялат чуэцилга дика вIаштIехьа даккхара а, ялат кийчдара план ханал хьалха кхоачашъяра а ялаташ чуэцареи силос кийчъяреи балхаш лелача юкъа цу балхашка яхийта лаьрхIад республикански автотреста а, хIаьта иштта шефство лелаеш йолча городерча предприятеи, учреждении организацей а транспорт. Совнархоз (н. Евсеенко), республикански автотрест (н. Жлобинский), ССКП Грозненски горком, Сталински, Ленински, Старопромысловски, юрташкара партен райкомаш а райисполкомаш а декхарийла я июнь бетта 15-гIа ди тIаккхачалехьа болх булургбола автомашинаш къоастае а, духьала Iочудоассадеш ялат дIаозалургдолаш уж кийчъе а; шоферий болх дика вIашагIболла ховргдола начальникаши нахаца политически болх бара бола цар заместителаши керте а латташ, автоотрядаш вIашагIйоахка; ялат дIаозаш йолча ерригача машинашта хувцхувцаш болх бергболаш шишша шофер хилийта.

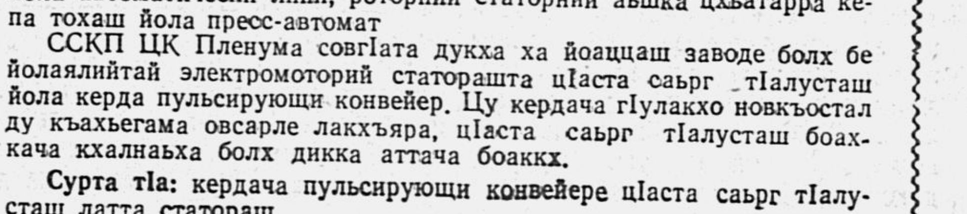
Ялат дIаозаш йолча автотранспорто хаддаза овсаре болх белга, эша доагам а кхыдола даьтташ а массаз а хулга Iалашде, автомашинашта ремонт яра новкъостал де, хIаьта иштта шоферии культурно-боахара гIулакх вIаштIехьдаккха декхарийла ба совхозии МТС-ии директораш а колхозии правленеш а. Ялат чуэцареи кийчдареи балхашта хьожаяьча автотранспорто беча балха доал делга тIадуллалда республика Министрии Совета председатела заместитела нов. Дороховна.

Ялат чуэцачеи кийчдечеи массово - политически болх вIаштIехьа баккхара гIулакха а социалистически яхь йоаржаяра а колхозий, совхозии, РТС-ии, МТС-ий первични парторганизацешта новкъостал де комбайнии агрегаташка а хьаттарашка а коммунисташи комсомольцаши хьожабе беза партен горкомашеи райкомашеи ка бола культураш чуийца, силос кийчъяь, паччахьалкхенна ялат дIаденна даллалца йолча юкъа. Комбайнаш тIеи автомашинаш тIеи парторганизатораш хургболаш республика юртий районашка вахийта 200 коммунист къоаставелга тIадиллаьд партен Грозненски горкома.

Партен райкомаш, райисполкомаш, колхозий, совхозий, РТС-ий, МТС-ий первични парторганизацеш декхарийла я маэшша кийчо а яь, ялат ханнахьа дика чуэцараи ялат кийчдара декхараш ханал хьалхагIа кхоачашдараи тIехьа шерагIа социалистически яхь йоаржае. Нахаца беш болча политически балха дукхагIа пайда эцалба къахьегама листокаш, «молнеш», «радиогазеташ» арадоахаш, киноw хьувкхаш, наха баь болх гойташ дола доскаш хулийталда, беседаши лекцеши ешийла.

Ялат чуэцилгеи паччахьалкхенна ялат дIалулгеи дикагIа леладеча района тертйолаш карара-кара тела ССКП обкомеи республика Министрий Советеи ЦIе байракх хийла, аьнна, оттадаьд. Ялат чуэцареи дIадалареи итогашка хIара итт-итт дийнахьа хьожа а хьожаш телийла карара-кара телаш йола ЦIе байракхаш дIа. Ялат чуэцареи ялат кийчдареи болх дика лелабара тIехьа доаттаеча социалистически яхье толашагIа бараш тIаязбеш дола сийлен Доска хулийталда республикански газеташ тIа.

Ялат чуэцара кийчо еча юкъа республикерча колхозаштеи совхозаштеи деш дола шефски новкъостал дукхагIа долда, аьнна, тIадиллад горкомаштеи партен городашкарча райкомаштеи.

ССКП XXI-гIча съезда решенеш кхоачаш а еш, производствона комплексни механизации автоматизации чакхйоаккхаш йоалл Ярославски электромашиностроительни завода коллектив.

Укхаза болх беш я электродвигателий корпусашта обработка еш йола автоматически лини, роторнии статорнии аьшка цхьатарра кепа тохаш йола пресс-автомат

ССКП ЦК Пленума совгIата дукха ха йоаццаш заводе болх бе йолаялийтай электромоторий статорашта цIаста сaьрг тIалусташ йола керда пульсирующи конвейер. Цу кердача гIулакхо новкъостал ду къахьегама овсарле лакхъяра, цIаста саьрг тIалусташ боаххача кхалнаьха болх дикка аттача боаккх.

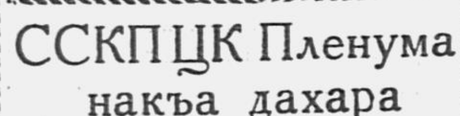
Сурта тIа: кердача пульсирующи конвейере цIаста саьрг тIалусташ латта статораш.

Н. Аносова сурт. ТАСС фотохроника.

Белгородски область. ХьатIайоагIа ССКП ЦК июньски Пленум кердача къахьегама толамашца езъе лаьрхIад Курски магнитни аномален Лебедински рудникерча строителаша. Ах шера йола план ханал хьалхагIа, 23 июне кхоачашъе а, 4 миллион кубометр лаьтта хьалдаккха аьнна ах шера енна план кхоачашъе а лаьрхIад цар. Шоаш тIаийца декхараш толамца кхоачашдеш хьабоагIа строителаш.

Сурта тIа: Лебедински карьере лаьтта хьалдоаккхаш деш дола балхаш.

О. Сизова сурт. ТАСС фотохроника.

ССКП ЦК Пленума накъа дахара

Махулла шерде автоматизаци механизаци елга

ССКП исторически XXI-ча съездо тIаийцача коммунизм хьалъяра ворхI шерарча программа тIа оттадаьд дIахо а халкъа боахама деррига доакъош дегIадоаладе, халкъа вахара материальни хьал лакхде, аьнна. Из программа кхоачашъяро цхьан сага сих продукци яккхара хьакъехьа эггара чIоагIагIа дегIадаьхкача капиталистически мехкашта тIехьакхе а царел хьалха довла а аьнна СССР-о оттадаь керттера экономически декхар кхоачашдеча боккха гIа боаккхийтаргба. Из программа кхоачашъеча хиланза даргдоаца хIама да социалистически производствон дерригача доакъой производственни процессашта комплексни механизаци автоматизаци яр.

Дукха ха яц ССКП XXI съезд хинна. Производствон боккха лоархIам болча шу дешашка хьожаргья 24 июне хула ССКП ЦК Пленум.

Из Пленум хургья аьнна баь хоам Iалаьмате чIоагIа дог гIоздаьнна тIаийцар тха завода технологаша.

Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача заводе а даьд цхьадола хIамаш автоматизаци яра хьакъехьа.

Заводе производствон цхьайолча участкашка автоматизаци еш ба кертерча даькъа контрольно-измерительни приборий цехийи энергоцехеи болхлой. № 3, 9, 10, 15 йолча установкай колоннашка аммиак дIачулуча балха автоматизаци яьй. Из гIулакх дарах ши подвод, цу подводашцара ши саг, коммуникацешта ремонт еши аммиак чуйола баллонаш хувцаши вола ши слесарь, аммиаках баллонаш хьалъюзаш аммиачни станце болх беш хинна болхло мукъавалийтар. Цу установкай дегидраторашкара хий цIендеча балха автоматизаци яьй. Из дарах операторий болх аттача баьккхар, цар балха хьал а кхерамах лоравалара техника а тоайир. № 4 йолча цехе фо чудолча компрессора автоматизаци йир энергетическии контрольно-измерительнии цехаша. ХьалхагIа № 1 йолча цеха ерригача компрессораштеи тIаккха № 4 йолча цеха компрессораштеи автоматизаци е кийчъеш я. Цхьабакъда, компрессорашта автоматизаци елга юхаувз снабжающи организацеша пневматически клапанаш, электроконтактни манометраш, кхыйола оатхалаш ца хилийтар бахьан долаш.

Цхьабакъда, завода коллективо дезаш кхы а дукха балхаш да. Дукха ха йоаццаш ССКП ЦК-ас могаяь, керда производство хьалъеш додачул кIезигагIа хIама дIа а долаш, болх беш йола предприятеш дикагIа тоаяреи цхьадолча даькъе уж шеръяреи наькъаца продукци дукхагIа а дикагIа а арахеца торо хулийташ йола владимировций инициатива чIоагIа гIадбаха тIаийцар тха завода болхлоша. Владимировцаша цераш санна дола гIулакхаш де лерхI тханцига а.

ВорхI шера чухь хIанз болх беш йола парафинови цех шеръе лерхI. Цу гIулакхо парафин шозза дукхагIа арахеца торо хулийтаргья. Парафин даккхара ларда тIа низ бола средстваш эша хьаьна кислоташ ергйола установка хьалъе а йолаш яраш юха тоае а лерхI. Из установка болх бе йолаялийтаро цхьан шера эшаш хинна 80 эзар тонн ганарийи хьайбайи даьтта кхачанга дахийта торо хулийтаргья. Сала деча дIадодача даьттан когаметта кIезиг-дукха эргадаьккха парафин дIадохийтаргда.

Карабулакски деррига мехкдаьтта чакхдаккха йиш хургйолаш № 3 йолча цеха пропанови установка тоае лерхI 1963 шу тIа кхоачаш. № 20, 21, 24 йолча цехашка электроразделителаш оттае а уж цехаш тоае а лерхI. Вай ханарча технологе наькъаца битум йоаккхаргйолаш тоаергья № 16 йола установка. Озек-Суатски мехкдаьтта чакхдоаккхаргдолаш семилетка йистейоалача хана болх бе йолаялийта лерхI атмосферно-вакаумни установка.

Автоматизаци е план оттаяь кхы а дукха балхаш да заводе. Масала, 5—6 йолча установке турбашка дIаюха лелача мехкдаьттан температура гойтача прибора монтаж ергья, парафинови цехерча хьоцар дувлача камерий наIараш хьаеллараи тIакъовлараи, цу камерашка деча кхыча балхаштеи автоматизаци ергья.

Семилетке доккха дакъа лоац рационализаторашеи новаторашеи. Цар чIоагIо яьй укх семилетке рационализаторски предложеней чотах 25 миллион сом дола фонд е.

Шоаш тIаийца декхараш кхоачашдеш ба уж. Производствон чурча торонашка хьожаш хиннача смотро хьахьекхар, завода творчески болх беча рационализатораша 180 предложени енна хилар. Царех 148 предложени тIаийцай. Даьча лоархIамех цу предложенех 1.161.000 сом пайда баргба цхьан шера.

ЧIоагIа мах бола предложенеш еннай дуккхача новкъосташа. Масала, № 1 йолча цеха № 7 йолча установке мазутах, гудрон лоала а еш, 2-гIеи 3-гIеи марка йола битум яккха предложени оттайир. Цу предложенех 185 эзар сом пайда баьлар. Из установка а № 11 йола установка а коача доагам доагадеш болх бечара газ йоагаеш болх бергболча яьккхай. Шера 125 эзар сом пайда боал цу предложенех. Укх тIеххьарча хана № 12-и 5—6-и йолча установкай теплообменникашта, мехкдаьттах хьакъаьстача соляр ови фракци хьалхехьа лоалаеш йолча моттигерча шин аккумулятора монтаж яьй. Цу цехе 8 къаьна коксови кубаш керда яращца хийцай. Цу гIулакхо дикка лакхбир батареяша бу болх. № 10 установке автобензин, лигроин, солар шелдеш йола тIехе юханийсъяьй. Цо торо елар колоннера давлени лохъе а установкас бу болх дийнахь-бус 60 тонн дукхагIа лакхбе а.

Коммунистически къахьегама № 7 йолча установкан рационализатораша нн. инженера Сапонеи оператора Петросовси, цеха йоккхагIа йолча инженера нов. Бычковас хьалхле а лелаеш, бедалах парафинови дистиллят къоастаелга лакхдеш предложени отта а йир, производстве юкъе а йоалайир.

Рационализатораша бу болх бийца варгвоацаш дукха ба тха заводе.

Укх шера тха заводе коача парафини шелалах ца даташ дола дизельни доагами доаккха опытно-промышленни установка хьалъеш латт. Цхьабакъда, завода коллектива сатем боабу цу установкан технологически процесса автоматизацен керда средстваш хьа ца кхоачаш гоалуш хилаpо. Из установка болх бе йолаялийта паччахьалкхено оттаяь ха цо йохаяр кхерам ба.

Совнархоза мехкдаьтта чакхдоаккхача промышленноста управленес кIезига йоакхо ю механизации автоматизации яра гIулакха. Масала, дIадахача шера тха заводе деча халача балхашта механизации автоматизации яра хьожадаьча ахчах 14-гIа дакъа мара ахча кхачанзар заводага.

Производственни процессашта механизации автоматизации яра, болх беш йола предприятеш дикагIа тоаяра чIоагIа теркам тIабохийт Коммунистически партес. Цудухьа йилл ай автоматизацени механизацени паччахьалкхен комитет.

Тха заводера технологаш тешаш ба хIанз хулача ССКП ЦК-а Пленумо производствона автоматизации механизации яра болх чIоагIа лакхберг хиларах. Цох доккха гIулакх хургда ворхI шерара план ханал хьалха кхоачашъяра а вай мехка коммунизм толамца хьалъяра а.

Продукци дукхагIа а дикагIа а арахецаш, ассортимент шеръеш шоашта могар дергда Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода болхлоша.

Л. СУВОРОВА,
Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода кердача техникан цеха инженер

Партийни вахар

Агитатор Латырев Малсаг

«Аргун» яхача колхоза усадьбана 25 километр гаьна улл кхашка балхаш деча тракторий 3-ча бригадан стан. КIирашка цIа ца боагIаш кхай тIа балхаш деш ба трактористаш. Иштта болх беча моттиге хIара денна беш бола агитационни болх эш. Цу бригаде агитаторал болх беш Латырев Хасой Малсаг вола 2-гIа шу да. Хан-ханнахьа беседаш а ю, газеташ а деш цо наха, дуккхача наха вIашагIа а кхийтта радиота ладувгIилга вIаштIехьа доах цо. Укх шера боккха болх баьб цо ССКП XXI-ча съезда исторически решенеш колхозникашка дIайовзийташ. Колхоза ворхI шерарча планаца а дувзаш, юрта боахам дегIабоалабара Iалаьмате йоккхий планаш йийцай цо царна. Цо каст-каста беседаш ю дунен халкъашта юкъе латта хьал дувцаш а. ХIанз колхозникашка цо дIабовзийт кхыча мехкашцарча гIулакхий министрий совещание болх, Советски Правительственни делегаци Албане хиларах йола материалаш.

Хан-ханнахьа къахьегама листок арахецара йоакхо ю нов. Латыревс. БIаьсти ялаташ дIадувча хана 6 листок арахийцай цо. Къахьегама листовкаш тIа язду бригадана хьалхашка латта цекхараш, дикагIа болча трактористех дувц, балха тIехьа кхоачамбоацараш гучадоах.

Нов. Латыревс дукха уйла тIайохийт социалистически яхь лацара дешашта. Механизатораша шоашта тIаийца социалистически декхараш кхоачашдара итогаш ю цо денна. ДикагIа волча трактериста карара-кара тела ЦIе байракхилг ялар белгалдоаккх. ХIара трактериста балха хьокхамаш доска тIа язду. Н. Латыревс агитационни болх дика бари социалистически яхь хIара денна бригадира коммуниста нов. А. Ф. Романовс дика кулгал дари бахьан долаш бIаьстан балхашта лаьцача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхар бригадо. Колхозе хьалха латтача цу бригадо агротехнически цикагIа йолча хана дIадийна даьхар бIаьсти дув ялаташ.

БIаьсти дув ялаташ толам а болаш дIадийна дахарах кхай тIа болх беча тракторий 3-ча бригадана колхоза карара-кара тела ЦIе байракх а 1000 сом ахчан преми а елар.

Бригадира нов. А. Ф. Романовна санаторе ваха премена лаьрхIа путевка елар. Цун помощника нов. Т. Р. Космынина кулгах доалладу сахьат делар.

Социалистически яхь цу бригаде дика вIаштIехьа яккхар бахьан долаш дукхагIа болча трактористаша сменах йоагIа заданеш массаза а тIехкхоачашъю. БIаьсти ялат дIадувш «Беларусь» яхача тракторца тракториста В. Иванниковс сменах йоагIа заданеш 154 процент кхоачашйора. Колхоза механизаторашта юкъе лаьттача яхье шоллагIа моттиг лаьцар цо. Тракториста П. Космынина сменах йоагIа заданеш 149 процент, «ДТ-54» яхача тракторца Пономарев Григоре дийнахьа йоагIа норма 140 процент, Р. Космынина 130 процент кхоачашйора.

ХIанз укх сахьата цу бригаде шерра яьржай ССКП ЦК июньски Пленума сийна йола социалистически яхь. Механизатораша толам а болаш дIахьу пропашной культурашта гIулакх деш бу болх. ДIоахала а шорала а гидуаргий мугIараш оасарах цIендеш 410 гектар лаьтта балхаш даьд цар. Уж балхаш дешшехьа а, ялат чуэца кийчлуш ба уж, цу гIулакха лаьрхIа тракторашта, жаткашта, комбайнашта ремонт а еш. Агитатора нов. Латыревс берригача комбайнераша ялат чуэцаш хаьдда дола социалистически цекхараш шоашта тIаэцилга вIаштIехьа даькхад. Берригa комбайнераш шоайла яхь лоаттош ба.

Нов. Латырев Хасой Малсаг юкъера дешар йистедаьккха ва, дукха болх бу цо шийна ховр кхы а лакхдеш. Юридически института заочни отделене деша ваха кийчлуш ва из хIанз.

ДIадахача партийни просвещенен дешара шера ССКП истори Iомадеча кружоке эггара дикагIа деша ухарех цаI вар из.

Нов. Латырев коммунистически парте ваха кийчлуш ва.

Газетага гIолла Яндаре бахача, нов. Латырева юртарча нахага нов. Латырев Хасой Малсага «Аргун» яхача колхозе санна болх бар а цунгара хьоккхам эцаш хилар а се ловш волга цIахайтар деза сона.

И. САМОЙЛЕНКО,
«Аргун» яхача колхоза парторганизацен секретарь.

Газета болх тоабе беза

ХIанз ворхI шерара план кхоачаш а еш, шерра коммунизм хьалъе вай мохк болабеннача хана, къаьстта боккха лоархIам ба Советски кепа йоазон. Цун декхар да Ленина партен сий дола коммунизма идеяш шерра наха юкъе дIайоаржаяр, царех къахьегамхой дика дIакхетабар, уж коммунизм хьалъяра оарцагIа бахар.

Ший махулла из болх бе гIерт Наьсарен района «Ленина байракх» яха газет а.

Газет шийна хьалхашка латта декхараш кхоачащде гIерт. ССКП XXI-ча съезда решенеш а ювц цо, ворхI шерарча плана цекхараш къахьегамхошта дIадовзийта а, наха коммунизма идеяй кхетам бала а, болх дика бераши цар опыти наха дIайовзийта а, цунца балха новкъостал де а гIерт из. Ужаш газетах доахка дика тIулакхаш да.

Цхьабакъда, 95 процентал совгIа гIалгIай бахача районе газет эрсий меттала хила йиш-м яц. Дуккхаза а хьийхад парте а цун бачьчаша а, къахьегамхошца цар шоай меттала къамаьл деш ца хилча, балхах дукха беркат даргдац, яхаш. ТIаккха 95 процентал совгIа гIалгIай бахача районе, «Ленина байракх» аьнна гIалгIай меттала цIи а тилла тIалгIай къахьегамхошца гIалгIай меттала къамаьл а де партеи советски Iаьдалеи политика чакх а яккха, аьнна, арадаьккха из газет а хала цезаци гIалгIай меттала.

Марти, апрельи, майи бетташка арадаьннача 23 номер газета тIа кепа теха материал 86 процент эрсий меттала я. хIаьта газета цхьайола номераш, газета цIи мара кхы цхьаккха мугIа тIалгIай меттала боацаш я. Масала: царех я 26-гIеи, 27-гIеи номераш.

Газето кхаь бетта баьча балха материалашка хьежача, дуккха кхоачамбоацараш дале а, газета болх баьбац ала йиш яц. Цо яздаьд XXI-ча съезда решенех, ворхI шера планах, цун хьалхарча шера декхарех лаьца, хIаьта дикка моттиг дIалаьцай моттигерча — района яхарлелар дувцаш йолча статьяшеи заметкашеи а. Ялх дика теоретически статья я къахьегамхошта коммунистически обществон кхетам луш. Дуккха дика статьяш а заметкаш а я къахьегамхой балха толамаш дувцаш а, дикагIа болча къахьегамхой балха опыташ дIайовзийташ а.

Цхьабакъда, дуккха кхоачамбоацараш а да газета балха юкъе. Царех цаI да районе болх дика ца латташехьа а критика кIезига хилар. Кхаь бетта юрта боахама балха хетаяь араяьннача 103 статьяхи заметкахи ялхайтта мара яц критика еш, промышленноста болх бувцаш араяьнна 11 — ерригаш а—болх а из бераш а хестабеш я.

Балха толамаши коталонаши яьхараш хоаста ма бе, уж а цар опыт а наха дIа ма йовзийта яхац, из де дезаш гIулакх да; цхьабакъда, Наьсарен район санна йолча, балха планаш ханнахьа кхоачаш ца еча районе критика нонагIа хила еза. КIезига моастатIал ду газето болх а ца беш юрта юкъе леларашца, базар ерашца, малар мелаш бахарашца, къоалаш дерашца, дынаца нах Iехабеш, лебеш уж баа гIертарашца, кхалнаха низаш дерашца, йиIигаш деша ца ухийтарашца, бюрократашца, кхаш ийдерашца, хулиганашца. Цу нахаца къахетам боацаш къовсам лоаттабе беза, уж во гIулакхаш районера дIадаха а деза.

КIезига ба газета тIа дына гIулакхашца а къаьнача замах юхедисача — урдув дахар, кхалнах удабар, нах а боабеш пхьенаш лехар, иштта наха довнаш дар, са гаргара саг ва из, яхаш, къушта, кхыча воча наха гIо дар, уж нах чукхабар, Iаьдалах лежкъабар мо долча, воча, бIехача гIулакхашца а лоаттабеш бола къовсам. Дына духьал язъяь шиъи, къаьнача замах юхедисача воча гIулакхех язъяь шиъи мара статьяш яц.

Цхьайола статьяш а заметкаш а бехктокхам кIезига болаш я. Дуккха заметкаш а статьяш а я бIаьстанарча балха кийчлуча хана трактораш та а царна тIехьаювзача техникана а дика ремонт яь чакхъяьннай яхаш. Цхьабакъда, бIаьстанара балхаш дIадоладенначул тIехьагIа гучадоал цу тракторашта ремонт дика яь ца хилар бахьан долаш балха нормаш кхоачаш ца яр. Бехктокхам кIезига болаш а, шоаш яздечун уйла кIезита еш а хилар хьахьокх 5-гIча апреле № 27 йолча газета хьалхарча оагIон тIа «Иштта йоах бригадира Беков Махьмад-Гире» яхача статья тIарча цхьан абзацага хьежача а. Цига яздаьд: «БIаьстанара кхай тIара балхаш сихагIа йистедахар духьа механиваторашa социалистически яхь йоаржаяьй. «ДТ-54» яхача ялх тракторо кхаь балха дийнахьа 20 гектарал совгIа лаьтта аьхад». Тувла ца венначоа ха декхарийла да, «ДТ-54» яхача ялх трактора из болх цхьан денна а кIезига болга.

МоллагIча а газета дикал я цо ший болх ханнахьа бар—ший оагIонаш тIа, тахан мехка хьалхашка латтача декхарашта, цо къахьегамхой уйла тIаерзаяр а уж декхараш чакхдаха беррига болх вIашагIболлар а. ИттлагIча мая «Грозненски рабочий» яхача газета тIа июнь бетта 24-ча дийнахьа ССКП ЦК Пленум хул аьнна хоам арабаьннаб. Берригача мехка промышленноста а юрта боахама а коллективаш цу пленума сийна керда социалистически декхараш тIа а ийдеш, уж толамца чакхдоахаш йоахк. Ара мел доалача газеташ тIа ерригa оагIонаш а дIалаьцца да Пленума сийна деш дола балхаш. Наьсарен района газето ССКП ЦК Пленум хилара хоам 18 мая мара арабаьккхабац, 13-чеи 15-чеи деношка ший газет арадаьннадоллашехь а, цул совгIа пленум хилара хоам арабаьннача тIехьагIа араяьннача газета 5 номера тIа, 27-гIча мая арадаьннача газета тIера цхьа зIамига заметка мара хIама дац июньски Пленум хьоаеш. Цо гойт газета кулгалхошта тахан малагIа болх мишта бе беза ца хар. Парте райком а яц ший газето беча балхага хьожаш а цунна доал деш а.

Тахан парторганизацей а газетий а керттера декхар да ССКП ЦК июньски Пленумо дувца оттадаь дешаш шерра къахьегамхошта дIадовзийтар, массайолча промышленни а юртбоахама а предприятей коллективаш XXI съезда решенеш кхоачашъяра оарцагIа яхар. Оасар, мангал, ялат чуэцара кийчо яр — ужаш да юрта боахама къахьегамхошта хьалхашка латта декхараш. Царех лаьца язде деза газето.

Дж. ХАМАТХАНОВ.

ССКП ЦК ПЛЕНУМА НАКЪА БАХА

Курски область. ССКП ЦК-а Пленум гулъергья аьнна баьча хоамо Михайловски аьшка рудан комбината стройкашка болхлой къахьегама хьинар чIоагIа айдаьд. Пленума баха мабоагIа накъа баха социалистически яхь йоаржаяьй строителий коллективаша, болх ханал хьалха кхоачашбе лаьрхIа декхараш тIаийдуцар.

Михайловски аьшка рудан дробильно-сортировочни фабрикан опускной колодеца хьалхарча очереда монтаж еча УНР-321 коллективо арматурно-сварочни балхаш йиллача ханал 15 ди хьалха йистедаха декхар тIаийцад.

Сурта тIа: дробильно-сортировочни фабрикан цхьоалагIча яруса арматурно-сварочни каркаса монтаж.

О. Сизова сурт. ТАСС фотохроника.

Iаламах долча Iилман темашта

Валарца Iилмо лоаттабу къовсам

Саг ваха ха йаьхъяр, саг къа ца валийта лоаттабу къовсам — вай замах эггара доккхагIа дарех цхьа гIулакх да. Дукха тохкамаш ду цу гIулакха. Царех цхьадараш йоккха тIехьале йолаш да. Дуккхача шерашка сатем а ираз а долаш, къа а ца луш ваха сага йола уйла толамца кхоачашхургйола ха гаьна яц, аьнна, тешшаме ала йиш я.

Бакъда, цIаккха лергвоацаш, саг вахаргвола хIама-м дулургдац. ХIаьта фу де йиш я цIаьхха хули а ца ховш хIама хинна, де дарба а доацаш, саг леш хилча? Иштта хIама хилча, дукхагIа долча даькъе, могаш, гIаьхха вола саг веле дIавоал. Цу сага кхы а дуккхача шерашка ваха а къахьега а йиш хургьяр, хIана аьлча цун дегIа кертера маьженаш (хьоа, дог, пехкаш) гIаьхьа ца. Низ болаш а унахцIена волаш а ла из. Цу тайпара «бокъо йоацаш» ла саг ца валийтар да дунен тIарча дуккхача Iилмахоша шоашта хьалхашка оттадаь сий дола декхар.

Уж дешаш тохкаш, довзаш, кIезига хIама даьдац вай мехкарча Iилмано а, аьнна, майрра ала йиш йолаш да вай. Гаьнна хьалхарча замалахь, медицински Iилма бокъонца хилалехьа йолча хана а, ший дегIаца а шийна гоннахьа а хула хIамаш саго шийна хеттача тайпара кхетадеча хана а тIехьа, цхьа хIама хинна, цIаьхха леш вола саг кIалхара ваккха гIийртаб нах. Iилман ларде лаьца хIама а доацаш, цу деша хьакъехьа саго эггара хьалхара даь гIулакхаш хиннад уж. Цудухьа кIезига ка йоалаш хиннай цун. Медицинан цу даькъе толамаш даха йиш хилар, саг валара керттера законаш гуча а даьха, цо уж нийса кхетадаьчул тIехьагIа. Медицински Iилмано уж толамаш даьхар доацарех болча тешама массадолча тайпара гIулакхашца къиза къовсам лоаттабеш.

Ховш ма дий, валарца лоаттабеча къовсаме цеш дола Iилман тохкамаш дегIадахкара дуккхача бIаь шерашка доал деш хиннача идеалистическии дыни валар фуд ха йиш яц, цунца къовсам лоатталургбац, валар даьлагара да яхача уйлаша духьаленаш яь хилар. В. И. Ленина яздаьд: «Массаза а къахьегаши кхоачам боацаши вахачоа дыно хьех, далла мутIахьа а сатохаш а хила, къемата дийнахьа йоал хургья хьона, яхаш». (Соч., т. 10, 65 оагIув).

«Велча, къемата дийнахьа юхагIоттавергва» яха тешам ды лелабеча наха чу а боссабеш, дына керте латтачар цар сакхетам, массаза а нах духовни лоал лоаттабаьча киназа догмашта кIал лоаттабаьб, къаьстта эксплуататорски обществе а лоаттабеш. А. М. Горьке яьхад, дерригача дыний кертера декхар цаI ца: лаьтта ираз ца хилар, цар ираз къемата дийнахьа мара хург ца хилар, къахьегамхой кара болча а цар доал деча а эксплуататорашта болча пайдана хала къахьегилга даьла раьза волаш гIулакх хилар къеча наха чудоссадар.

Валар йовза йиш йоаца къайле хетаро цунца лоаттабеча къовсаме низ боацаш вора саг. Веннар дийнве йиш йоацилга бакъда. Iилмахоша шоашта хьалхашка оттадер из декхар а дац. «Саг дийнвар» яха дешаш иштта оалаш хиларах хьаийца да. Дуккха ха хьалхагIа дензa байна нах дийнбаьб яхаш киназа дувцача доацарца цхьаккха а дувзаденна хIама дац цун. Саг дийнвар, е бокъонца аьлча, цун вахара функцеш юхаметтаоттаяр яхилга да валанза волча, цхьабакъда, вала гарга гIертача сага дог, са доахилга, син пхаьний кертерча системан функцеш болх бе йолаялийта йизза йиш хилар.

ХьалхагIа валар цIаьхха хулаш лерхIар (из са сага дегIах дIа а къаьсте сигал а дахе, цаиман дахаш хул яхача дын хьехамо маяххара дар). ХIаьта иштарча хьехамо сага дегI юхадийндара гIулакх Iилмано маяххара дегIадоаладара духьале йора. Цхьабакъда, Iилман хьехамаш дегIадахкарца гуча а даьлар, кхета а дир саг валара кертера законаш, къоастаюелар цун нийса йола концепци. Ф. Энгельса яздаьд, саг валара ха къоастае хала да, хIана аьлча, из шорттига хулаш-хулаш хула хIама да, яхаш. Советски Iилмахоша даьча тохкамаша дизза бакъдир из. Валар—чехкка, цIаьхха хулаш хIама а доацаш, сага дегIо бу болх соцаш — соцаш юххера а геттара сацарца из хулаш хилари саг валара процесс йIаьхха ха лоацаш хилари дIахьекхад Iилмано. Саг леш эггара хьалха син пхьаьний кертерча систeман — керта хьаь морда кертерча отделаша бу болх соц. Цу балхаца бувзабенна ба вай сакхетам, вай хьаькъал, вешта аьлча дынах тешача саго «са» оалаш дар.

Сийлахь-воккхача эрсий Iилмахочо И. П. Павловс хьахьекхад психикан материальни лард ше йолча кертa хьаь мордаца рефлекторни балха централш, вешта аьлча вай дегIа бувзамаш хилар. ДегIаца мел хулача хIаманга хьожар а уж цIа-юха нийсдер а, хIаьта арахьарча хьалашка хьежжа уж дегIаца цIатардер а керта хьаь морд ба,- яхаш хьех Павловс.

Сага дегI хьахулача хана эггара тIехьа хьахулаш йола маьже—керта хьаь морд воча хIамано эггара хьалха човхабеш а из хоалуш а ба, цудухьа саг леча хана эггара хьалха болх ца беш соцар а из ба. Керта хьаь мордо беш бола болх сацар ха йиш я сага сакхетам боврцеи хьаь биотикаш яха къаьстта йола электрически колебанеш йоацаш хиларцеи. Саг леча хана уж цIаязъеш шоаш къаьстта йола осциллографаш яха аппараташ я. Дийнваьча салтечунга бегаш баь цкъа хьаттад: «Цу вокх дунен тIа фу цайр хьона? аьнна. Цо аьннад: «деррига сай валар наб еш дIадахийтад аз».

Керта хьаь мордо бу болх сецача цунна тIеххьа - тIехьа соц цун лохерча отделаша бу болх а. Цунах тешал ду бIаргий са доврo а. Цул тIехьагIа букъа тIехка тIюмаро бу болх соц. Юххера а, продолговати хьаьво бу болх соц — са доахилгеи дего бу болхи. ТIаккха саг клинически ла. Гучох саг веннаволашехьа а, вешта аьлча дего бу болхи садоахилгеи сецадолашехьа а, дегI цаланза хул, хIана аьлча дегIо кхача дIаэцаши совдар дIакъоастадеши бу болх, геттара мела бой а, беш хул. Энгельса духхьал из болх ба йоах саг дийна хилара белгалонаш. Нагахьа санна дегIа кертера маьженаш гIаьхха а йолаш, саг клинически веннавале (масала, дукха цIий Iодаха, шок хинна, электричество лозаваь, асфикси хинна, и. кх. д.), дарба дара ше къаьстта йолча методашца дегI болх бе доладалийта йиш я, вешта аьлча мотт сецачара саг юхаметтавоалаве йиш я. ХIанз укх сахьата клинически валара ха 5—6 минут мара йIаьхлац. Из ха къоастаю цIий лелилга дохар, вешта аьлча кислород ца тоъар керта хьаь морда чIоагIагIа хоадаларца. Цул тIехьагIа син пхьаьний кертерча системан клеткашка чухь дарба де йиш йоаца лазар хул, тIаккха бокъонца дола е биологически валар хул сага. Иштта биологически валар хинначул тIехьагIа, саг дийнве йиш яц.

Клинически ценна дегI, даха юхаметтаоттадара дош Iилманца мадоагIара оттадаьр лерхI, лерхIа бокъо а йолаш, эрсий Iилмахо Ф. А. Андреев. ДIатIахьежача веннав аьнна хете а, клинически венна саг юхадийнвара йола цун метод латт цIена цIий лелача артери яхача пхьана чу цо адреналин яха коача молхаш чуйоатташ хиларца. Цул тIехьагIа из метод кхы тIа а дегIайоалайир дегI дийндара экспереминтальни физиологе лабораторе, 20 шу совгIа ха я цу лабораторе саг валар а ханал хьалха хулача валарца лоаттабеча къовсама методаша экспериментальнии клиническии Iомаю. Лабораторе оттаяь клинически венна саг дийнвара комплексни метод латт дегага кхоачаргйолаш цIена цIий чулелача артери яхача пхьана чу адреналин яха молхаш чуйоттарах, ше къаьстта яьча аппараташца иштта веннача сагага искусственни са дахийтарах, дег дефебрилляци ярах, юххера а дега кулгаца массаж ярах. Лоро дега массаж ю дог кулгаца тоIа а деш, цул тIехьагIа дIа а хецаш, цу тайпара дего вIашкатеIалуши юха хьахецалуши бу болх меттаоттабеш, болх ца беш сеца латтача дега чура цIий пхьанашка чу дохийт.

ХIанз укх сахьата клинически венна саг юхадийнвара комплексни метод шерра юкъейоалаяь я. Иштта венна саг дIаяхача хана бокъонца веннарг лийрхIа саг «дийнвар» — «де йиш йоаца хIама» даьча лора йоккха дегагIоз я.

Цхьабакъда, саг клинически валара а иштта велча из дийнвара а йола процессаш масса оагIорахьара Iилмано маяххара Iомаяра гIулакха юхь хIанза мара дIайолаенна яц. Доккхий балхаш да цу хьакъехьа де дезаш хьалхашка латтараш, клинически валара ха йIаьхъяра дош къоастадар тIагIертта дIа а дехаш. Из ца дой, кIезига ха я лора иштта леш латта саг кIалхара ваккха юсар. Дуккха хIама дулургдий цунна 5—6 минута? Из ха яьлча керта хьаь морда клеткашка чухь дарба де йиш йоаца лазараш хул. Нагахьа санна из ха яьлча, саг дийнве йиш хуле а, цунах пайдан саг хургвац. Цхьабакъда, цох тара хIама хулаш дац. Иштта хIама ца хулаш хилча, чехка йохаш латтача керта хьаь морда клеткаш ца йохийташ юхасоцае, саго иштта леш йоаккха ха йIаьхъе еза вай.

Мишта дергда из?

Ер карара бIаь шу долалуш эрсий Iилмахочо П. И. Бахметьевс цIахьекхар, искусственно шелдаьча дIайха цIий долча хьайбан дегIо шорттига болх бергхилар. Кхача дIаэцаши шийна ца эшар цIакъоастадеши дегIо бу болх шорттига беш хилча дегIа низ кIезигагIа дIабода, баа кхача а кIезигагIа эш цунна. ТIаккха, иштта дегI шелдича, хадданза кхачеи кислороди эшаш йола клеткаш а кIезигагIа йох. Иштта дегIага болх кIезигагIа байташ хIама цича, дерригa цIий сецача а керта хьаьна из хало йIаьхагIа ла могаргда.

ДегI искусственно шелдела (гипотермия) хIаноехьа а вайцига а доазол дехьа а дега операцеш еча шерра юкъедоаладаь да. Гипотермиярца хIанз Iалаьмате чоалхане, йIаьхъеннача хана ю, из ца дича цамогаш волча саго ловргйоаца операцеш ю.

ХIанз экспериментальни физиологен лабораторе гипотерме новкъосталца клинически саг валара ха йIаьхъеш дола дукха тохкамаш ду. ЖIалешта дуккха яьча опыташа хьахьекхад, дуккха цIий Iодахарах денна хьайба наркозаца шелдича, цо клинически леш йоаккха ха 5—6 минутагара 30 минутага а кхыметтел 1 сахьатага а кхоачаш йIаьхъе йиш хилар. ДегI искусственно шелдар бахьан долаш клинически 1 сахьат даьнначул тIехьагIа лабораторе ерригa цегIа маьженаш юхадийнъе йиш хилар, царца керта хьаь морд а болаш. Цхьабакъда, тхона хетачох, клинически практике иштта денна дегI гIаьхха йолча температурах 5—6 минута хинна а ца Iеш, лоархIам хиллал йIаьхагIча хана а юхаметтоаттаде йиш хургйоацаш лерхI оаха. Из керда, йоккха котало хургья саго валарца лоаттабеча къовсаме.

Клинически венна саг юхадийнвара дешаш Iомадеро саг валари из валарах йола къайлеи цIаккха а фуд ха йиш йоаца, даьла карара хIамаш да яхача дына керте латтарий бера герз дIадоаккх. Валарца толам а болаш къовсам лоаттабеш йола методаш увттаяро сага ший низах бола тешам, Iаламан фуд ца ховча низашта хьалхашка нах низ боацаш хилийта гIерташ, дыно массаза а ший хур даь бохабе гIийрта тешам, чIоагIбу.

Профессор В. НЕГОВСКИЙ,
СССР-а медицински Iилмай саг дийнвара экспериментальни физиологе лабораторен заведующи.

Колхозни культуран университет

Краснодарски край. Тkъаь иттанел совгІа университет йиллай краерча колхозашка.

Ши бутт хьалхагІа хьайийлай Ленина цІерахча артеле колхозни культуран университет. Хадданза цига деша ухаш 500-нел совгІа колхозник ва. Хьашт долчча темах лекцеш, тематически выставкаш хул. ХІара заняти чакхъяьлча, концерт е спектакль хул.

Дукха ха йоаццаш университете оттаьд краснодарски художникийи скульпторийи балхаш.

Сурта тІа: скульптор И. П. Шмагун (аьрдехьа), хьокха оттадаь сурташ дІадовзийташ воалл.

Е. Шулепова сурт.

ТАСС фотохроника.

1 июне кхаччалца йола 1959 шера хьалхарча ах шера дулхи, шурен, фуаши кийчдара республикерча районаша тІайийца социалистически декхараш кхоачашдарах йола

СВОДКА

(процентех)

Районий цІераш	дулх	шура	фуаш
Ножай-Юртовски	117	105	242
Саясановски	95	36	130
Курчалоевски	91	106	124
Первомайски	91	61	85
Ачхой-Мартановски	83	62	49
Сунженски	66	82	80
Гудермесски	65	73	64
г. Грозный	61	63	—
Шелковской	56	70	72
Надтеречни	52	63	110
г. МагІалбик	51	71	65
Грозненски	51	68	75
Шалински	50	60	51
Наурски	49	77	66
Назрановски	45	63	73
Советски	38	31	35
Каргалински	37	77	75
Урус-Мартановски	34	61	60
Веденски	34	59	80

* * *

Укх шера хьалхарча ах шера паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохкара дола социалистически декхараш ханал пхи бутт хьалха тІеххкхоачашдаьд ССКП XXI-ча съезда исторически решенеш кхоачашъяра къовсам лоаттабеча Ножай-Юртовски районерча юрта боахама къахьегамхоша.

Хьалхарча ах шера социалистически декхараш кхоачашдара дика хьокхамаш даьхад паччахьалкхенга шурен фуаши дохкара декхараш тІеккхоачашдаьча Курчалоевски районерча хьайбаш леладераша.

Социалистически декхараш кхоачашдара гарга я Саясановски, Первомайски, Ачхой-Мартановски, Сунженски районаш.

Хьалхарча ах шерара массайолча хьайбай продуктай социалистически декхараш кхоачашдара еррига торонаш йолаш я республикерча вокха районашка. Къаьстта Урус-Мартановски, Веденски, Каргалински, Советски районашкара кулгалхой декхарийла ба хьайбаш леладерий балха хьинар айде, хьайбай продукташ дукхагІа яхара а уж паччахьалкхенга йохкара а шоашта могар ден, хІаьта тІайийца социалистически декхараш шеко йоаццаш кхоачашдеи.

Аьлти-Юртарча отделене

Даьхенна дукхагІа шура ялара уйла еш ба масса хана а Наьсарен района «Назрановски» совхозерча Аьлти-Юртара хьайбаш леладераш. ХІанз хІара дийнахьа 500 килограмм а кхы дукхагІа а шура йоаккх цар, хІаьта цунах 400—420 килограмм паччахьалкхенна дІа а лу. Юхейисар Іаьсапта а хьокх кхы эшача гІулакха а йохийт.

Планах 20 дийнахьа 6600 килограмм шура яккха езаш ба фермера болхлой, хІаьта цар йоаккх 9 эзар килограмм а кхы дукхагІа а.

Дика къахьег фермерча дикагІа болча доярказна Мальсагова Лемкас, Барахоева Сидама, иштта кхыбараша. Царел дукха тІехьайисац къона доярка Алиева ПаьтІамат а. Шозза гаргга тІеххкхоачашъю цо хІара дийнахьа йола шура яккхара план. Хьайбаш дика доажадарга хьежжа мара уж тоалургдоацилга а цар шура лургйоацилга а дика кхетаду дикагІа болча хьайбаш доажадераша Калаевс, Куршалиевс, иштта кхыбараша. Дийнахь а бус а доажаду цар доахан.

Кхы а дикагІа хургдар хьайбаш леладерий хьокхамаш нагахьа санна шурий-товарни ферме, хьайбаш леладераш болча моттигашка агитационно-массови болх лелаборе. Цига дац деша газеташ, журналаш, плакаташ, лозунгаш, кхыдола гойтара пособеш.

Совхоза кулгалхоша кхетаде дезаш да шурий-товарни фермерча доярказтеи доахан доажадераштеи юкъера политико-массови болх тоабе безилга, хІаьта иштта ферме гург-дол-долча моттигашка хьалдийттаь доахкаш, хьайбаш леладераш къахьегама кердача коталонашка тІахьехаш дола лозунгаш, гойтара пособеш, плакаташ хила дезилга а, хьайбаш леладерашта деша керда газет, журнал хиланза даргдоацилга а.

М. ДАСКИЕВ.

Литературеи вай декхараши

Советски писателий КхоалагІча съезде къамаьл даьча хІара делегата къаьстта а берригней цхьана а уйлаш дІалаьрхІача цар хьисап иштта да: вай заман маьха, таханарча денна маэшшара книжкаш яздинза дарг ца хилара писателаша мукІарло даьца Іеш, из декхар кхоачашдара эша наькъаш лохилга. Цхьабакъда, берригача писателаша халкъанна хьалхашкара декхар кхоачашдара эша никъ лохаш хилча из аттагІа-м да. Боккхача, шерача советски мехка массе а миІинтера Москве хьагулбеннача писателаша дувцарашка ладийгІача къаьгга белгалдоал мел доккхий балхаш деш латт вай советски лаьттан тІа, мел айденнад советски халкъа турпала хьинар.

Трибуна тІара къамаьлаш деча писателаша къаьстта теркал деш дар цхьа дош — дикагІа яздилга, махулла книжкаш цІенхаштагІа, сакъердамегІа хулийтилга, ворхІ шу, цхийтта шу даьлча хургдолча советски сага вахар, цун хьисап а беркат а тахан цунга книжка тІара гойтилга — из Іалаьмате доккха а сийлен а писателий декхар да. Из декхар цо говзагІа, хьакъале, хьалхагІа кхоачаш мел ду халкъанна хьалхашкара ший декхар а дикагІа чакхдоаккхалургда цунна.

Доккхий да советски литературан толамаш — уж вайна а доазол дехьарча вай доттагІашта а меттел — вай моастагІашта а дика довз. Из Іалаьмате хоза белгалдаьккхар съезде къамаьлаш даьча китайски писатело Мао Дуна, французски писатело Лапи, польски писатело Ярослава Ивашкевича, кхыбараша. ХІаьта а советски литератораша шоай сийлен декхар лоархІ художественни литературан дикал кхы а лакхъелга, писатела говзал кхы а айелга.

Шоаш халкъа викалаш, партен гІончаш хилар къаьгга белгалду писателаша. Цу хьакъехьа Іалаьмате дика къамаьл дир къаьнача Ленинградски поэто Л. Прокофьевс.

— Вай дукха везача доттагІчо Никита Сергеевича Хрущевс вайх партен гІончаш да аьнна цІи яьккхай, — йоахар цо. — ТІаккха фу де деза гІончаша партес адамашта сийлахь-доккха декхар хьалхашка оттадаьча хана? Цу хаттара цаІ мара жоп дала йиш яц — гІончаша гІо де деза. Миштa? Сенца? Мехка чухь лелаш долча доккхача гІулакххех дувцараш яздарца, уж доккхий гІулакхаш хестадеш иллеш, поэмаш язъярца, хІаьта из дерриг а ворхІ шерара план кхоачашъеча турпалхошта цу тІара шоаш бовзаргболаш яздарца а. Вай писателаша воай карарча, воай доалахьарча низаща гІо де деза партена а халкъанна а коммунизм хьалъе...

Съездо баьча балха нонагІа бола теркам тІаоз кхы цІаьккха а литературан дикал айъянза ярг ца хиларо; хІара писатело- прозаико а, поэто а, драматурго а — язъеш йола произведени уйлах кхийнеи говзамеи хила еза. Уж сийлен декхараш писателага кхоачашдулургда, хІаьта толам а баргба, нагахьа санна из чурча уйланна, ше беча балхаца, общественни гІулакха хьинаре хуле, халкъа вахар довза цун турпала къахьегам Іомабе, цун сийле айе дег тІара кийча хуле.

* * *

Делкъийна салаІа съезда делегаташ Кремле коа арабаьлча, тхоах кхыча городера Москве экскурсе баьхка болхлой кхийтар.

— Кремле болх беш я шун писателий съезд? — аьнна хьаттар царех цхьанне. — Никита Сергеевич а ма хиннавий шун съезде, — йоахар цо ший хаттара жоп даларга а ца хьежаш. — Долче, партена бокхача лоархІаме хет шун болх. Вешта тхона а хет из-м иштта.

— ЛадувгІаш хургда-кх тхо, хІанз денз оаш яздергдолча книжкашка, — аьлар болхлочо юххера а, вела а къежаш.

— Вай заманна маэшшара дола книжкаш язде хьожаргда тхо. Болхлой класс раьза хургйола произведенеш язъе тхоашта карагІдоале, тхоай декхар кхоачашдаьрг тхо а хургда, — аьлар сона юххе лаьттача писатела Калинина.

Цу тайпара къамаьлаш дукккхаза а хоз съезде. Уж уйлаш ю тайп-тайпарча къамех, боккха а зІамига а болча дукхача литератораша, цхьабакъда шоай йоазон говзал лакхъе, наха дега тІара раьза хинна тІаэцаргдола книжкаш яздара уйлан тІа чІоагІбеннарий къамаьлаш-м да уж.

Писателий съезд — цІенхаштта беш бола низкъалара болх ба, хІана аьлча цига искусствах, йоазонхой говзалах, ший халкъанна гІулакх дикагІа миштa дергда яхача дешаех, цунна маэшшара книжкаш яздара хьакъехьара къовсамаш латт, хІана аьлча сега сина инженер аьле шийх цІи йоаккхаш хиларо хІара писатель декхарийла ву ший ханарча къахьегама сега уйлаш, цунна дагара дараш, цун турпалерча къахьегама хозал ший йоазонаш тІа хьахьокха.

Цхьабакъда, вокх даькъе-м цІей лархІа а мегаргда съездах, хІана аьлча Іалаьмате дог гІоздоал Кремлевски йоккхача а лакхача а дворице Даьхен масса а миІингера хьагулбенна советски писателаш — вежарий а дунен дуккхача халкъех болча писателий викалаш — доазол дехьара йоазонхой а бІаргабайча.

Кхыча мехкашкара писателаш дукха ба съезде — «Вай кхоана дукхагІ дезаргда» яхача книжка автор Андре Стиль, дукха ха йоаццаш вай Литературни институт йистеяьккха болгарски поэтесса Лиляна Стефанова, албански поэт Лазар Силичи, итальянски писатель М. Аликата, гречески поэт Ангелос Терзакос, Иракера Мухаммед Махдиаль—Дживахари, иштта кхыбараш.

Съезда зале доккхий а цІенхаштара а къамаьлаш дир. Безаме къамаьл дир советски писатело Полевой Бориса. Цо бувц вайца, вай литератураца доттагІал деш бола доазол дехьара писателаш — тІемай боадоннеи духьал къовсам лоаттабу тІемахой, хІаьта ревизионизма позице тІа оттарах халкъанна а хьалха латтача литературанна а хийрабаьнна литератораш.

Нагахьа санна къоаналла, е сов зІамига хиларах, тІем тІа хила торо йоацаш хиннараш юкъера дІабаьхача, берригаш а хІана хиннабац, аьнна, съезде баьхка писателаш бе герз доаллаш мохк лорабеш салтечун шинель ювхаш, лаьттан тІа халкъ ираза хилийтара тІехьа къовсам лоаттабеш хиннаб. Царех хІара ший дего, кхетамо, декхаро оарцагІваьккха, Даьхенна кхерам тІаэттача хана, ший са дІаденна а, из лорае араваьнна а хиннав, хІаьта бакъдари хьакъали котдалара тешаш а хилар царех. Цу хана тІема кхерамах мохк лорабе Даьхенна мутІахьа хинна араболаш санна, тахан а шоай турпалча советски халкъа мутІахьа болаш цунга латт советски писателаш.

* * *

Нагахь санна вай литературан толамаш доккхий дале а, художественни литература дегІаденадале а, дика книжкаш дукха дале а, советски писателаш ала декхарийла ба — социалистически реализма метод вай хьалхле ийъеш йола метод хилар ал совгІа, истореца техка а ше нийса хилар хьагойта а йола творчески метод я, цул совгІа советски литературан тІема герз а да. Цо хьахьекхад литературан даькъе зулам леладаьча ревизионисташца лоаттабаьча къовсама ше советски литераторий мугІарашка боккхача, хиланза баргбоацачa лоархІаме хилар.

Цу къовсаме советски художественни литературан толам баьлар партес из дегІаахара йоакхо ярах. Партес баь сийлахь-боккха хьехам лоархІаме хилар вай литература партийни хилара, кхы дІахо социалистически реализма метод чІоагІъялара а дегІаяра а. Партен новкъосталах, цун хьалхленах шоай сийлахь-доккхача советски халкъанна дикагІ гІулакх де карагІдоал советски писателашта. Из бакъдеш хьахьекхад II-чеи III-чеи съездашта юкъе еннача хана чухь советски литературо тамашийна чІоагІа дегІдена хиларо а ший заманца цхьанагІа боахаш из хьадоагІаш хиларо а. ХІанз советски писателий хьаккхашта ала йиш я шоаш советски сага коммунистически кхетам балара декхар кхоачалдеш хилар, хІаьта цу духьа вай коммунистически партес писателех ший гІончаш а лоархІ.

Б. ЗЯЗИКОВ.

ОРЕНБУРГСКИ ОБЛАСТЬ. ССКП XXI-гІча съезда решенеш кхоачаш а еш, орски мехкдаьттахоша совдаьккхад мехкдаьттан продукташ арахецилга, шеръяьй цар ассортимент. ДІадаха шу йистедоаллаш Орскерча Чкалова цІерахча мехкдаьтта чакхдоахача заводе болх бе йолаялийтай чІоагІа шелал чуйолийташ йола установка. Температура лохъяро йиш хилийтай атта гІорадеш доаца даьтташ хьаде. Ер шу доладелча денз планал совнагІа итташ эзараш тоннаш даьтта арахийцад установкан коллективо.

СУРТА ТІА: чІоагІа шелал чуйолийташ йола установка.

Б. Клипиницера сурт   **ТАСС фотохроника**

Тоабе юрташкарча культпросветучрежденей болх

Укх деношка Нохч-ГІалгІай АССР культуран болхлой союза обкома аргІан йола 5-гІа пленум хилар. Городерча культпросветучрежденешеи искусстван учрежденешеи юртарча культпросветучрежденешта деча шефски новкъосталах доклад йир культуран городской отдела заведующес нов. Бовта. Докладчико белгалдаьккхар химзавода а «Красный молот» яхача завода а художественно-самодеятельни коллективаша юртарча политпросветучрежденей коллективашта дика новкъостал деш хилар, иштта белгалдаьхар докладчико цу балха юкъера кхоачамбоацараш а.

Пленуме къамаьл даьча Нохч-ГІалгІай иллейи халхареи ансамбла художественни кулгалхочо нов. Халебскес дийцар репертуар шеръяра а нохчийи гІалгІайи къамах болча болхлоех художественни самодеятельни коллективашта кулгалхой кийчбара а гІулакхаш.

Республикански халкъа творчествон Цен директора нов. Грязновс юрташкарча художественни самодеятельни коллективашта долча гІонна нохчийи гІагІайи меттала, дукхагІа дараш иллеш, а долаш, 18 произведенех латта репертуарни сборник укх тарргача хана арахецарехиларах дийцар.

ССКП Нохч-ГІалгІай обкома инструктора нов. Зильбухаровс белгалдаьккхар республикански Нохч-ГІалгІай драмтеатр, иллейи халхареи ансамбль районашка, къаьстта лоаман районашка, кІезига ахар а цар юрташкарча культпросветучрежденешта де доаггІача тайпара новкъостал ца дар а.

— Хоза къамаьлаш дарах кхоачам а ца беш, цІенхаштта юрташкарча культпросветучрежденешта новкъостал де декхарийла я городереи республиканскии художественни коллективаш — аьлар нов. Зильбухаровс.

Назрановски культуран отдела заведующе нов. Берсановс, кастта районе хьаделларгдола халкъа театр, цун болх лерттІа вІаштІехьабаккхара шоашта эша новкъостал дувцаш, къамаьл дир. Самодеятельни коллектива юкъе дакъа лоацаргдолаш дІазязъяь 25 гІалгІай йоІ хилар а белгалдаьккхар цо.

Пленум йистейоаллаш, ССКП ЦК XXI-ча съездо белгалдаьха идеологически балха гІулакхаш кхоачашдара республикерча культпросветучрежденеша де дезараш дувцаш, къамаьл дир пленуме хиннача ССКП Нохч-ГІалгІай обкома пропагандани агитацени отдела заведующе заместитель йолча нов. Куркиевас.

Хь. ГАЛАЕВ.

Тхоай говзал дІахьокхаргья оаха

Денгара-денга шоай говзал лакхъю Ленинградерча Островске цІерахча театральни института Нохч-ГІалгІай актерски студе дешаш болча студенташа.

Кастта экзаменаш а, цул тІехьагІа каникулаш а хургья студентий.

Дика а, пайдана а дІадахьа лаьрхІад студенташа ахка. Дукха ха йоаццаш тхоай хиннача собране республикан къахьегамхошта дІахьокха йоккха концертни программа кийчъе дагадехар тхона. Массане къоабалдир из гІулакх. Студен мастера доцента Е. К. Лепковскаян доккхача хьинаро сихбир цу гІулакха еча кийчон болх. Дукха ха йоаццаш Грозне а яха программана эшаш йола материал а хержай цо.

Концертни программа дика а, сакъердаме а чулоацам болаш я. Цунна чуйоагІа I. Хамидовс язъяь «Мохсолт» яха пьеса а, С. Арсанова «Маца довз доттагІал» яхача романа тІера инсценировка яь доакъош а, художественни дешар а, Нохч-ГІалгІайчени советскии композиторий иллеш а, халхараш а. Цул совгІа студенташа хьокхаргья Гольдоне «Шин аьлан Іу», Н. Хикмета «Цейна хьалхара ди» яхача дипломни пьесай хьалхара акташ.

Къаьстта чІоагІа уйла тІаяхийта кийчду студенташа Арсанова романа тІера доакъош. ХІанз инсценировка а яь кийчдеш да цу тІара кхо дакъа. Ролаш ловзаю: Хьажбикар — Садаев, Бено — Цицкиев, Арсби— Дакиев, Селима — Исрашилова и. кх. дІ. Лоаццача хана дика Іомаяьй студенташа мизансценаш, къоастадаь а, дийза а даьннад актера декхараш а кхы дараш а. ДІахьокхача сага образ йовзара тхона чІоагІа новкъостал ду оаха Іомаяьча актера говзало.

Нийса кхетаяьй ше хьахьокхача Мохсолтий образ студента Идаевс.

Иштта дика кийчду студенташа иллеш а. ГІалгІай меттала кийчду Хамхоев Ахьмада «Мая Іуйре» а иштта цо тоадаь эргадаьха кхы дола иллеш а. Халкъа инструментий квартета Нохч-ГІалгІай ашараш Іомаю. Дуккхача студенташа художественни дешар кийчду. Цу гІулакха Нохч-ГІалгІайчен поэтий произведенеш хержай. Царна юкъе я Яндиевеи, Осмиевеи, Мамакаевеи, иштта кхыбарий а произведенеш.

Халхараш Іомадеш ба Саиева, Котиев, Хакишев, иштта кхыбараш.

Дика экзаменаш дІалуш а, Нохч-ГІалгІай республике хургдолча гастролашка кийчлуш а ба студенташ. Июль бетта юххье Грозне доалургда тха концерташ.

М. ДАКИЕВ,
Ленинградски театральни института студент.

Радио тоа хІана яц?

Къамаьл ду саг юхьа духьал вацІаш санна, шаьра оаз хьахозаш, лув кхычахьара репродуктораш. Бакъда БурокІалхара репродуктораш лерга тІа ехкача а къоасталуш къамаьл хьахозаш яц. Радио я яхаш цІи хилар мара, кхы цо беш болх бац укхаза.

Бахача наха чІоагІа радиох пайда эца а, хадданза сакъердамеча къамаьлашка ладувгІа а лов.

Наьсарен района связа контора декхарийла я радио тоае.

УМАРОВ.

Художественни самодеятельность дегІайоалае

Вай социалистически общество дегІайоалаяра керда этап дІайолаяь, ССКП XXI-ча съездо тІайийца йола коммунизм хьалъяра Іалаьмате йоккха программа кхоачашъе доладеннад советски халкъ. ХІанз къаьстта лоархІам болаш да коммунистически кхетама дешаш. Цу хьакъехьа доккхий декхараш латт вай республикерча культуран учрежденешта хьалхашка. Бахача наха коммунистически хьехам балара дукхагІа теркам тІабахийта декхарийла я уж. Культурно-просветительни учрежденеша бу болх махулла эрг-эргаш хила беза. Городерча а юртарча а къахьегамхой духовни хьашташ кхоачашдергдолаш оттабе беза цар шоай болх.

Укх тІеххьарча хана цхьадола толамаш даьхад вай цу хьакъехьа. Дуккхача клубашка, культуран цІеношка, библиотекашка хан-ханна еша йолаяьй ССКП XXI-ча съезда материалаши решенеши наха дІайовзийташ йола лекцеш, докладаш, тематически вечераш, кинофестивалаш, читательски конференцеш, кхыдола цу тайпара гІулакхаш ду. ГІадвугаш да дуккхача культурно - просветительни учрежденеша шоай болх йизза йолча самодеятельностаца дІаболабар, дуккха нах шоаш деча гІулакхашта юкъе а озаш.

ЛоархІам боллаш лакхлуш латт художественни самодеятельность болх. Партен XXI-ча съезде аьннад, паччахьалкхен театраши тайп-тайпара йола профессиональни коллективаши санна дегІайоалае еза дуккхача наьха художественни самодеятельноста ерригa формаш а. Вай республике я 9 эзар таргга саг юкъе водаш йола художественни самодеятельноста 600 совгІа кружок. Халкъа театраш дахка ха хьаэттай. Уж дахкара эша ерригa торонаш а я. ССКП XXI-ча съездо самодеятельность творчески шерра дегІайоалае аьнна указанеш кхоачашъяро кхы а чІоагІагІа тоаергья социалистически культура, керда, дика таланташ гучайоахаргья. Царех вай сийлахьбоккхача советски мехка халкъаш Іалаьмате дІаьхий а да.

Самодеятельность дегІайоалаеш дика толамаш даьхад Сунженски, Наурски, Надтеречни, Малгобекски, Назрановски, Шелковской, Ножай-Юртовски, Советски, Саясановски районий коллективаша. Къаьстта дика болх беш я гор. Грознен Сталински Ленински районий коллективаш. Цхьабакъда цхьацца йолча моттигашка (Шалински, Ачхой-Мартановски, Урус-Мартановски, Веденски районашка) художественни самодеятельноста боагІаш бола мах ца бар бахьан долаш, шерра дегІадоаладаьдац из гІулакх. Цхьабакъда цу районашка искусство езаш а йовзаш а бола нах дукха ба, къахьегамхой коммунистически уйланца кхетабеча а дІаяхача заман юхедисача воча гІулакхашца лоаттабеча къовсаме а дика дакъа а лоацалургдолаш.

Республике я дукххача хана денз дика болх беш йола хораш, цхьабакъда дукхагІа йола хоровой коллективаш кІезига нах болаш я. Уж дегІайоагІаргйолаш, хадданза Іомалургйолаш, шоай репертуар цар эрг-эргаш ергйолаш, дІахо а цар шоай говзал лакхъергйолаш боккха организационни болх бе беза царца. Цу гІулакха боккха лоархІам болаш хила беза Ленина цІерахча культуран Дворецa, Кирова цІерахча культуран Дворецa, Клара Цеткина цІерахча артела, цу тайпара кхы цхьайолча а коллективаша юртарча къоначa хорашца лоаттабу бувзам.

Хоровойи музыкальнии коллективай гІулакхашка хьежача, цар теркам тІабахийта са безам бола керда цар да репертуар нийса хержа оттаяр. Тайп-тайпара оттаяь а художественни самодеятельноста юкъе дакъа лоацарийи репертуарага хьожача наьхен эстетически кхетам лакхбеш а хила еза репертуар. Цхьабакъда, хоровой коллективаша нагахьа мара йхац республикан вахар, Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхой толамаш хьахьокхаш йола йиъ оазаца юала произведенеш, иллеш. ВІалла йий-хьогІ аьнна кІезига я хорийи оркестрийи репертуаре халкъа демократен мехкий классикайи композиторийи произведенеш. ХІаьта мехкдаьттан института эстрадни оркестро идея йоаца, во иллеш доах, тедха музыка лехк, во гІулакхаш Іомаду студенташта.

Вай республике къаьстта лоархІам болаш да ха а ховш Нохч - ГІалгІай иллеши музыкеи нахага дІадовзийтар. Цхьабакъда, кхьметтел художественни самодеятельноста республикански смотр хиннача деношка а алхха цхьан хоро (педагогически училищен) мара даханзар нохчийи гІалгІайи иллеш. Цхьаболча хьалхле лелаеча болхлоша нохчийи гІалгІайи хоровой произведенеш яц яхилга харц да. Цхьабакъда уж кІезига мара еце а, я-м я уж. Уж яха а еза массанахьа а! Иштта ала доагІа шоай репертуара юкъе Нохч-ГІалгІай халкъа музыкан произведенеш ца йохийтача духовойи халкъеи оркестрех а.

Уж кхоачамбоацараш дукхагІа долча даькъе дашха доагІа самодеятельноста репертуара хьакъехьа халкъа творчествон цІа, хоровой общество, композиторий Союза оргбюро шоаш бехктокхаме ца хеташ хиларца. ВІалла а йоакхо еш яц организацеш классически музыкан произведенеш, Нохч-ГІалгІайчен композиторий творчество дІайовзийтара.

Цхьадола толамаш даьха дале а, вай республикера хоровой искусство художественни самодеятельноста юкъе лаца йоагІаш йола моттиг лоацаш яц. Хораш дукхагІа нах юкъе болхаш хила йиш йолаш а я, хила а еза. Цар говзал лакхъе еза. ДукхагІа йолча хораша цхьа оаз е ши оаз йола иллеш доах. Репертуар шеръе а говзал лакхъе а торо лац цу гІулакхо. Цу дешашта цІенхаштта теркам тІабахийта декхарийла ба районашкара культуран учрежденей хьалхле лелаераш, эггара хьалха хоровой обществос а бохийташ. Культуран министерство а ший де доагІар де хьожаргья.

* * *

Гаьна йоаццача хьалхарча хана профессиональни театрашта мара увттае ца мега, чоалхане постановкаш увттаю хІанз самодеятельни драматически коллективаша. Укх тІеххьарча хана цар оттаяьй ловзарашта а режиссурана а хала йола А. Арбузова «Город на заре», К. Тренева «Любовь Яровая», А. Корнейчука «Платон Кречет», Б. Горбатова «Юность отцов», А. Афиногенова «Машенька», Ц. Солодара «В сиреневом саду» яха а кхыйола а пьесаш. Кхыдараш ца дийцача а, уж кхоачам болаш да цар говзал мел лакхъеннай ха.

Художественни самодеятельноста хьалхашка латта декхараш довзача, дикача коллективех я просвещенен болхлой Цен драматически коллектив (коллектива художественни хьалхле лелаер В. Пастон). Актерски говзал хадданза ший хан-ханнахьа лакхъю коллективо. Пьеса оттаерашта дика хов шоаш сцене миштa хила беза, хІанзехьа а театральни культура йовзаш ба уж. Боккха мах бе а хоастабе а боагІаш ба кружока юкъе дакъа лоацаш бола нн. Плетюхов, Бескровная, Шахвердов.

Спектаклашка кІезига творчески хІамаш карагІдийннадац вай республикерча кхыча драматически коллективашта а, клубашта а, культуран дворецашта а. Масала, Ассински культуран Цен самодеятельносто оттаяьча «Платон Кречет» яхача спектакле Терентий Осипович Вубликa роль дика ловзайир нов. Карамушкина. «Братья Дружинины» яхача спектакле (Ленина цІерах йола культуран Дворец) Ю. Длуге, Т. Малюта, Б. Комаровс, Г. Георгиевс вай ханарча наьха дийна образаш хьахьекхар. Іалаьмате дика оттайир «Октябра 12 шу» яхача МагІалбикерча клуба коллективо «В сереневом саду» яха постановка.

Дувца йиш йолац да вай республикерча кхыча драматическии самодеятельнии коллективашта карагІдаьннараш а. Цхьабакъда кІезига теркам тІабахийта цхьа кхоачамбоацар да, — шоаш болх беш йола драматически коллективаш кІезига я. КІезига-дукха а йоккха клуб, культуран цІа ка а йоалаш чоалханера пьесаш увттае мегаргдола шоаш болх беш йола йоккха, низ бола драматически коллектив йолаш хургдола гІулакх дара тІакхувш хила деза вай. Массанахьа а хулалургдац вай республикански театраш, цар репертуара вай дерригача драматурген ганз чулаца могаргдац. Цудухьа боккха лоархІам болаш да республикански театраца халкъа драматически театраш хилар.

ЧІоагІа лоархІаме а тІехьатетта йиш йоацаш а декхар да нохчийи гІалгІайи къамий драматически самодеятельни коллективаш вІашагІтохар. ХІанзалца нохчий а гІалгІай а меттала дукхача актах латта спектакль хьахьекхаяц самодеятельносто.

Ше болх беш цхьаккха а йоккха коллектив яц нохчийи гІалгІайи цхьаннахьа а. Цу хьакъехьа бехк болаш я районий культуран отделаш а цхьайола культурно - просветительни учрежденеш а. КІезига теркам тІабохийт цу лоархІамерча деша моттигерча советскии партийнии организацеша а. ХІаьта царгара новкъостал доацаш, уж хадданза хьожаш ца хилча из дош толамца къоастаде хала да.

Драматически коллективашка кІезига я нохчийи гІалгІайи репертуара пьесаш, цунна бехке ба драматургаш И. Базоркин, Н. Музаев, А. Хамидов, кхыбараш а. Уж бицбала йиш яц халкъа хьалхашка шоаш декхарийла хиларах. Уж декхарийла ба нохчийи гІалгІайи меттала язъяь, промышленноста, юрта боахама къахьегамхоех, интеллигенцех йола пьесаш хилийта.

* * *

Вай республикерча наха халхараш дукха деза. Балхах мукъа болча хана, кагирхоша халхараш ца деш цхьаккха юрт хургьяц, Іалаьмате дукха деза, наха нохчийи гІалгІайи халхараш. Дог айдеш да уж. Самодеятельни коллективаша дукха теркам тІабохийт нохчийи гІалгІайи халхарашта, цар хоза ду уж халхараш. Самодеятельноста репертуаре да эрсий, украински, белорусски, молдавски, хІирий, армяний, венгерски, румынски, хІиндий, испански халхараш а. Тайп-тайпара халкъий искусство наха дукхагІа бІарга йойта гІерт самодеятельность. Из дика да. Цхьабакъда, эрсий халхараш кІезига да. Клубий сценашка хІанз а нийслу во халхараш. Уж халхараш деш барашта а царга хьежарашта а дика дар Іомадац цу халхараша.

Дукха нах юкъе болхаш халхараш ду коллективаш я вай. Масала, Ленина цІерахча Дворецa халхараш деча коллективо «Нохч-ГІалгІай халкъ СССР-а халкъий вежарий дезала юкъе» яха сюита оттайир. Цу сюито хьахьекхар из коллектив йоккхий торонаш йолаш хилар. Цудухьа ала йиш йолаш да цу коллектива кхы а доккхагІа дола декхараш а кхоачашдулургда аьнна. Вай республикерча самодеятельносто увттаю операш, дукха акташ йола пьесаш. Цхьабакъда, хІанзалца царех цхьаккха а балетни постановкаш оттае хьежаяц. Кружокашта юкъе дакъа лоацараштa а хьожаш болча наха а чІоагІа безаме хургдар, нагахьа санна шин-кхаь халхарий самодеятельни коллективо уж тайпа постановкаш йоре.

* * *

ХІанз культуран учрежденей кертера декхар да творчески коллективай идейнии художественнии боарам лакхбар, цар творчество халкъа вахарца айхагІа ювзар. Самодеятельноста дукхагІа юкъеоза беза искусство езаш бола керда нах, къахьегамхошка шоай говзал дІахьокхилга дукхагІа вІаштІехьа даха а деза. Республикан юрташка, районашка, городашка халкъий доттагІлен цІейш де деза, хІаьта Грозне художественни самодеятельноста дикагІа йолча коллективаша шоай болх дІахьокхаргболаш декадаш увттаде деза.

Уж доккхий а чоалхане а декхараш кхоачашдеш вай художественни самодеятельноста новкъостал дулургда профессиональни коллективашта.

Искусствон хІара болхлочо новкъостал де деза художественни самодеятельноста.

ХІара денна бе беза къахьегамхошта коммунистически хьехам, марксизма-ленинизма сийлахь - йоккхий идеяш Іомае еза царна. Цу Іалаьмате боккха лоархІам болча гІулакха тІехь доккхий декхараш латт культуран учрежденешта, художественни самодеятельноста хьалхашка. Говзал йоалла нах двореций, культуран цІеной, клубий, цІеча уголокий балха шерра юкъе а озаш, уж декхараш толамца кхоачашде мел эша ерригa торонаш я вай.

В. ТАТАЕВ,
Нохч-ГІалгІай АССР-а культуран министр.

Харжархоша тIадиллачун терко е

Керда школаш, берий учреждениеш хьалъелга, юрташ, районаш тоаелга, шоай хьашташ дикагIа кхоачащделга — иштта декхараш тIадехкад харжархоша депутаташта.

Мишта кхоачащду уж Урус-Мартановски райисполкомо? Укхаза цхьаболча депутаташта шоашта харжархоша тIадиллар хIанз а хац. Цу декхарашка хIанз а райисполком хьежа а яц, уж кхоачащде малагIа торо я а хац.

Райисполком декхарийла я гарггарча хана харжархоша тIадехкача дерригача декхарашка хьажа а, уж кхоачащдара план оттае а, цар йизза терко е а.

А. ИСАЕВ.

ТЕОРЕТИЧЕСКИ КОНФЕРЕНЦИ

«Красный молот» яхача саводерча политически кхетам лакхбеча кружокашеи семинарски группашеи дикача хьокхамаща чакхдаьккхад шара шу.

Итогови занятеш йистеьнначул тIехьагIа завода парткомо теоретически конференци йир кружокашка. Производственно - распределительни отдела начальника нов. Кисельмана доклад йир: «Чурча производстван торонех пайда дукхагIа эцар—промышленни продукци арахецара хьаст».

Нов. Кисельмана доклада керттера дешаш дика дийцар № 2 йолча цеха старши мастера Григорянеи, мастера Шемякинеи, № 8 йолча цеха начальника Ламзинеи, инженера Поповси яьча содокладаш тIа.

Докладах а содокладех а лаьца къамаьлаш дир рационализацен инженера Лобановс, сталелитейни цеха начальника Коношлевс, завода керттерча инженера Ларионовс, модельщика Ковалевс, технолога Яковлевс, керттерча технолога Миллера, завода парткома секретара Перепечаевс.

Конференце хьахьекхар кружокашка дийшараша ССКП XXI съезда решенеш кIоаргга Iомаяь хилар а завода производственни декхараш кхоачащдеча царех боала пайда царна ховш хилар а.

И. МАЙОРОВ.

Экзаменаш дIалуш боахк

Боккхача бехктокхамера ха я школашкара яр, хIана аьлча 7-чеи 10-чеи классашкара дешархой экзаменаш дIалуш боахк. ХIанзалца дешархоша школе Iомадаьр хьахьокх экзаменаша. Дешархой экзаменаш дIаяла дикагIа кийчбе гIерташ чIоагIа къахьийгад Первомайски юкъерча школан хьехархой коллективо.

Ханнахьа керда материал Iома а яь, хьалха Iомадаь хиннар январь бетта денз керда дакхха болабелар дешархой.

Дешархоща дукха къахьег школан директор йолча А. И. Лопатинас, хьехархочо М. В. Фисенкос, иштта кхыбараша.

О. ШАДИЕВ.

Студенташа Нохч-ГIалгIайчен истори Iомаду

Массехк шу да Нохч-ГIалгIай педагогически институте историко-краеведчески кружок вIашагIъелла. Кружока кулгалду вай мохк дика бовзаш волча СССР истори хьехача Иван Корнилович Ласевс. Дика а пайдана а болх ба кружоко бер. Кружоке дакъа лоацарех дукххачар Iилма-тохкама балхаш яздаьд. 5-ча курсерча студента А. Исламовс яздаьд Iадатах юхедисарех а хIанз царна духьал лоаттабеча къовсамах а, 2-ча курсерча Ю. Айдаевс Дада-Юрт караяхар техкад. Шишша Iилма-тохкама болх язбаь а ба цхьабараш. Кружоке къаьстта дика дакъа лоац М. Мурдаевас, М. Кодзоевс, В. Баумина, иштта кхыбараша, хIаьта студенташ М. Ошаеви, А. Петраши соахка аьхки Нохч-ГIалгIайче тохкаш археологически экспедице хиннаб.

31 мая укх шера тIеххьара заняти хилар кружока. ЧIоагIа сакъердаме заняти яр из. Цу дийнахь нов. Лосев кертте а волаш Советски районерча Асланбек Шерипова цIерахча колхозе экскурсе бахар студенташ.

Экскурсовода Петр Михайловича Севастьяновс — республикански музея болхлочо—города дукха гаьна далалехьа А. Шерипова штаб хинна моттиг йовзийтар тхона. Юкъерча бIаь шерашка яь Ханкала яха гIала иллача гув тIа а хилар экскурсанташ. Грознена 13 километр гаьна даьлча А. Шерипов виийнача метте кхаьчар студенташ, цул тIехьагIа 1919 шера 31 январе деникинцашта духьал бaь Воздвиженски тIом хиннача а хьежар. Цига нов. Севостьяновс Воздвиженски крепоста исторех дийцар тхона.

Советски яхача кхаьчача, А. Шерипова боарза тIа а хилар студенташ.

Юха цIабоагIаш цхьан къаьнача тIема гIалага а, юкъерча бIаь шерашка дIабийхкача наьха кашамашка а хьежар студенташ.

Экскурсантий берригa никъ вай мехка истори довзаш бар. ЦIаккха йицлургьяц тхона тхоашта дукха пайдана хIамаш довзийта экскурси.

М. ШИШХАНОВ,
экскурсе дакъа лаьца кружока член.

Моттигерча материалех даь дика цIенош

Коммунистически партеси Советски правительствоси къахьегамхой вахара хьал тоаде чIоагIа йоакхо еш хилар бахьан долаш, шоаш баьхача моттигашка цIабаьхкача наха хIарадар 32—46 квадратни метр а долаш 22300 цIа даьд вай республикан районашка.

Планах 1500 де лаьрхIача укх шера хьалдеш латт 16000 совгIа нах чубаха цIенош. Касталашха нах баха чуховшартба царна чу.

Кертерча даькъе цIенош хьалду моттигерча строительни материалех. Лард йоллача дIабохийтар хи чура кхера ба. Топпарца пенаш а хьоахаш каркасах ду цIенош аттагIа дулу. Уж тайпа цIенош чехка а дика а хьалдеш латт Шалински, Урус-Мартановски, Ачхой-Мартановски, Наьсарен районашка.

Къона специалисташ

Укх шера Грозненски нефтяной институто арахец 600 гаргга къона специалист. Царех дукханеша лаьрхIад Узбекистане, Казахстане, Туркмене болх бе баха. Укх шера эггара хьалха из институт йистеяьккхарех цхьабараш Воркутеи Тюменски областеи гIоргба, иштта цхьабараш Магадане, Сталинградски, Пермски, Куйбышевски областашка, Краснодарскии Ставропольскии краяшка болх бе гIоргба.

ХIанз чIоагIа бехктокхаме ха я института промыслови факультета студенташка кхаьчар — уж дипломни проекташ чакхйоахаш ба.

Дика хьокхамаш долаш институт йистейоаккхаш ба студенташ Тронев, Иванов, Будников. Берригаш а из факультет йистейоаккхараш 200 совгIа студент ва.

Р. АЛИМОВ.

ДукхагIа юрташка хила

Денгара-денга тоалуш йоагIа Наьсарен районера СурхотIе. Доккхий хоза цIенош, царна гонахьа яь карташ — иштта тоадаьд бахача наха шоай боахамаш. Юрта электричество я, юллаш латт хьайра а, водопровод а. Йоккха школа а хьехархошта цIенош а хьалде доладаьд.

Цох тарра лакхлуш латт юртарча наьха кхетам. Царна лов партен решенеш ха, вай мехкара а, дозол дехьара а вахар довза. Цу гIулакхна чIоагIа лоархIам болаш да тIеххьарча хана СурхотIа баьхкача ССКП Обкома лектораша нн. Лубинеи, Поповси баь болх. Дунен халкъашта юкъерча гIулакххех лекци ешарал совгIа юрта къахьегамхоща къамаьлаш а даь, цар болх, вахара а дийза бахар уж.

Къахьегамхой чIоагIа раьза ба иштта шоай терко ярах. ЧIоагIа пайдана хургдар лектораш а, района кулгалхой а каст-каста юрташка ухаре а нахаца дикагIа бувзам лоаттаборе а.

М. АУШЕВ.

Дика дагалаьца гIулакхх

Укх деношка Наьсаререча районни больнице районерча юрташка болх беча лорий конференци хилар, боккхийча лораша тайп-тайпарча лазарех а царна де дезача дарбаех а лаьца къамаьлаш а деш.

Цамогаш бола нах кIезигагIа Грозне Iохьежабергболаш, хIара кIирах цкъазза тайп-тайпарча лазарий лораш Наьсарен-Вокзалерча амбулаторе ухилга а дийцар конференце. Больнице Iобувша ца безаш, амбулаторе дарба де дезача унахошта, гаьнна баха ха йоае ца езаш, доккха гIулакх хул цох.

I. ЮСУПОВ,
лор.

ИДРИС БАЗОРКИН.

Артиста никъ

КИНОПОВЕСТЬ

(ДIахододар. Долалучунга №№ 32, 33, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45 хьажа).

ГIОЗЪЯЬННА, лозунгашца, транспоранташца, художественни панношца, дунен тIа мел йолча пачхахьалкхений байракхашца сийрдаяьнна Москва. Буц миссел дукха нах болаш, иллеш доахаш, кьонъенна Москва.

ТIеххьара а хьакхаьчар дукха сатийсаь ди — дунен къонал Москве хьоашалгIа ера

IАЛЬМАТЕ йоккха эмблема. Цу тIа яздаь да: «Машараи доттагIаленнеи тIехьа», «Дерригдунен кагирхойи студентийи VI фестиваль. Москва, 1957». Цу эмблема тIагIолла ловзаш дуккха кхокхарч да.

Города юкъе доаллача сахьата тIа — цхьайтта сахьат даьннад. Союзай ЦIен Колонни зала хьалхашке чIоагIа хоза кийчъяь я. Дюдаш дола хий санна, хадданза наIарех дIачуух нах. Зрительни зал. Сийрда йоагаш лампаш. Еррига моттигаш дIалийцаь я. Юккъе истол латт. Халкъа халхараш дара йолча Дерригдунен конкурса жюри. Председателал деш Игорь Моисеев ва. Жюре членашта юхе шо-шоай пачхахьалкхен байракхилгаш я. КIезига-кIезига йовш, залера лампаш йов.

Сцена тIехьашка хьаара воаллача метте латт конкурсе дакъа лоацашбараш. Махьмуд цхьа саг лохаш, массанахьа а бIарг локхаш ва. ЗIамига дегI а долаш йолча хоза безамерча цхьан кхалсага кулг лоац цо дIатIа а вахе.

— Аппаратура яларах баркал хьона, Iа из даь децаре сай номера сердало яла кхувргдацар са.

— Цох хьона гIулакх хиннадале дика да! — йоах корейски балерина. — ТIа-тIа лакхлулда хьа гIулакх — дIакхайда Махьмуда кулг ший бе а делла, лакха урагIдохийт цо — иштта лакхлулда.

Махьмуд халат а дувхаш ва. Керта тIа тюрбан тулл. Кийчвенна а ваьнна, шийга хоам барга хьежаш латт из. Гаьнна дIа а хьежаш, цхьан хIаманга уйла яха ва... Цунна духьала доагIа кхоачалуш моттиг йоацаш, бIарг макхоачча дада кхаш, индустриальни городаш, лоамаш, юрташ.... Ше ваьча, ший хьамсарча Нохч-ГIалгIай мехкара енача зIанаро а, «Вай Даьхен сийна!» яхача цун тIеххьарча дешаша а къайладоакхх из деррига а.

Дойна хьалхара тата. Деррига а духьалара дIадоал. Цунна хьалхашка сцена мара кхы хIама дац.

— Бехк ма баккхала, алал сога «Урсапара таджикски халхар» дарий из? — яхаш хетт шийна юххе ягIача кхалсагага жюре цхьан члена.

Сцена тIа дувлаш дойра таташ да.

Къона, низ бола тIемахо разведке вохийт халкъо, — яхаш дIакхетаю жюре члена шийна юххе ягIа доазол дехьара ена кхалсаг.... — Из лоамашка вода. Водаш новкъа хьу нийслу цунна..

— Кхет со, кхет со... — яхаш корта лестабу доазол дехьара енача кхалсаго....

Махьмуд сцена тIа хьатIавоал... Зрителашта хьалхашка дийн а далехьаотт халхаро дувца хIамаш: хIара кIотарга тIехьашкара а кхерам тIалатт разведчика. Из чIоагIа саьхка ва... Бакъда, гонахьа сатийна я. Кадай а низ болаш а волча цо деча халхаро хьахьокх къоналеи деналеи толам. Фу дар из? Шарх хоз цунна! ДIа-юха хьежача тебаь воалла моастагI гу цунна. Майрра дIатIа а вахе моастагIчох лат из.. Разведчика човнаш хул, моастагI вув.

Човнаша низ бохабаьб.... кIалвусаш воагIа тIемахо... Бакъда, юха а хезача шархо хIанз а кхерам тIера ца баьннилга хойт. ТIаккха низ бохар цIенденна дIа а даьле, денал, къонахчал чудосс цунна. Турпал санна низ болаши майреи латт из, хIаьта моастагIий цунна тIабахка лоархIабац. Толама сийна из толам хоастабеш дола халхар ду цо..

Ехаь дIаяха санна, чIоагIа тIоараш детташ я Колонни зал...

— Ма цIена дир-кх цо из халхар!.. — йоах чIоагIа раьза а хинна доазол дехьара венача цхьан хьашо, тIаккха ший блокнота тIа, шийна мара кхы сага фуд ховргдоаца жIак а оттаду цо..

Массехк ди даьнначул тIехьагIа шозлагIа а Дерригдунен фестивале советски балета сий лорадеш хилар Махьмуд

НАХАХ хьалйизаь я Чайковске цIерах йола концертни зал. Жюри. Председатель Галина Уланова я. ЧIоагIа сакъердам болаш сценагахьа хьежаш ба жюре членаш. «Па-Садобль» яха халхар деш ва Махьмуд... Iалальмате чIоагIа уйла тIа а яха, цо мел хьоаеча маьженга чIоагIа хьежаш ба зрителаш. Кастаньетий зов, кIоажой таташ... Гой дIа ягIа испански делегаци. Из цар къама, цар мехка халхар да. Уж ба эггара хьалха тIоараш деттараш а. Шийна юххе ягIача эрсий кхалсаго даьча хаттара жоп а луш чIоагIа дог гIоздаьннача испанка йоах:

— Дег тIара деш, дукха дика халхар да из!

Галина Улановас, ела а къежаш, жюри членашка йоах:

— СССР-а викала шун халхар деча хана оаха деррига а шоах тийша дут. ТIехдаьккха оаш из могадеш хилча мара, оаха духьал хIама аргдац.

Глиера «Красный цветок» яхача балетацарча музыка дег тIа южаш Iалальмате хоза йиш я хьахозаш. Башха дика кийчвенна, деррига Iаьржа барзкъаш а дувхаш «Ресторанера халхар» деш воал Махьмуд. Ахча даккхар духьа халха бувланза ца боала кабаре артисташ бувцаш да из халхар.. Халхар йистедоал. Зале саццанза тIоараш детт. Воккхий воацаш хьачу а вайя, Махьмуда «баркал» яхаш корта лестабу.

Зале масса метте халхарах шошоашта хийттар дувцаш ба нах. Кхыча мехкашкара баьхкача делегатий тоабанна юкъе цхьа зIамига саг ва заводийн фабрикийн сурташ а дехка йола коч а тIаювхаш. ЧIоагIа кулг а тувсаш цо дувц:

— Балето яхар кхетадеш хьо вале — кхы чIоагIагIа хила йиш йоацаш чIоагIа критика я из! Цо бехке бу!..

ГОРЬКЕ цIерахча культуран Паркера зелени театр. Форд миссел дукха нах ба гулбенна.

— Дерригдунен VI фестивала художественни конкурсий лауреатий концерт дIадоладу вай, — аьле сцена тIара хьакхайкаду концерт леладеш волчо. Шоай кIай ткъамаш а теха, Iалальмате дукха кхокхарч гIовттарах тарра, эзарощ кулгаш концерт къоабал дувцаш тIоараш детта долалу..

ГОСТИНИЦЕРА наха салоIаш дола цIа кIувсаш а дадаш да. Пенашца сурташ доахк. Лампаш тIайоагIае Iалальмате хоза кийчъяь торшераш латт. Креслаши гIандаши го беча хьисапе хIатIа а эзаь, телевизор чу хьежаш ба гостинице бахаш бола нах а гIулакх деш бола нах а.

Экрана тIа бIаргагуш къона нах ба. ЧIоагIа чам бенна илли доахаш ба кагий нах а мехкарий а.

Низ болаши даьржан доагIа илли:
Заря встает, дорога в даль ведет,
Кругом земля цветет, сверкают
реки...

ГАЬНАРА Подмосковье. Дийхка хьуно а кхыча гаьнаша а сийнъяь улл юрт. Улица новкъа гуш да лакха урагIдаха латта гIувнаш тIара цIарацIураш. ЦIенош тIа телевизионни антеннаш доахк. Сайре.

Ахкаех даьча цIен улица новкъара чухьежаш нах латт .Цу цIагIа телевизор я. Экрана тIа — хоза къона кхалсаг я доккхийча зизай сурташ тIалаттача кIада коч а ювхаш. Гитара а бе боаллаш, наха бIара а хьежаш латт из. Конферансьес кхайкаду:

— ЦIи хеззаь наха довзаш дола илли доаха Сирен Маини.

Москвана юххе уллача юрта бек гIоръяьнна йолча фински иллиалархочун мукъам..

ДОККХА цIа. Боад боал. Бераш а боккхий нах а телевизора гобаь багIа. Йоккха саг ягIа теркача гIанда чу. Цунна улув гуш да хозача кхалсага гIов. Концерт леладеш волчо кхайкадеш хоз:

— Бхарат Натьяма кепехь деш дола «Дошо даьла» яха индийски классически халхар. СССР-е эггара хьалха из халхар ду кагирхойи студентийи ялхлагIча фестивала шозза лауреат волча Ишхоев Iалисултана Махьмуда!

— Хьан? Фу аьлар цо?.. — яхаш хетт къоначa кхалсаго дог тоха а денна.

— Индера Махьмуд е Султан! Аладин е тамашне лампа! — йоах цунга цхьан кIаьнка берригаш бела а беш.

Ийкххаь хьал а гIеттаь, кхалсаг йича дIаара йоал. Ахканара сийрда костюм а ювхаш я из. Сихха кий хьатIа а тиллаь, ший сумочкеи кулгайоахкоргаши хьаэц цо.

— Мама, мича йода хьо? — яхаш бера гIар я цIагIара хьахозаш.

— Со-м сиха чуйоагIа хьона! — из дош а кхессаь, хьийдда дIаарайоал кхалсаг.

ЗЕЛЕНИ театра сцена тIа тамашне светильникаш йоаг. Цхьаккха а саделла хIама тIадоацаш долча дуненна тIамехкаш шийла сердал я. ЧIоагIа лийлха а лийлха улл докъаденна, Iаьржа лаьтта. Сийнача сигала гаьнна бIаргагуш ХIиндий мехка бахача наьха даьлан сибат да. Саббарах гIотташ латт маьлха Дошо даьла.. Цо лаьтта сийрдадоах... Лер хоз: «бIаргагу Дошоча даьла лаьтта даьссеи хIама ца латаши долга.. ДIа а волавеле, дуне дийндергдола догI дайтал аьле, дехар ду цо.. Цун дуIа дIаэц сигалено — догI делх.. Маьлха даьла бIаргагу дуне дийндала долалуш. Даьсса иллаьча лаьтта сийна буц тIайоал... Маьлха даьло сигаленна баркал оал. Бакъда, догI-м цIаккха а ца соцаш, даиман делхарг мичад. Хиш кхолла деза. ДогI сецаьчул тIехьагIа юхедисар низ бола, дукха хий дола Ганг. Цун хий саббареи тайжаьи дерригача лаьтта ухаргда... Бакъда, хий Iаьржа доагIаш а ханаш ухаргья. Ганга хий, Iаьржа а ухаш, бердашкара ара а лелхаш, хатараш деш а моттигаш нийслургья. ТIаккха юха а ший бердашка юха чу а дахе, массаза а ше иххьача гIолла тайжжаь Iоухаргда из. Ди-бийса а хувцалургда... Малх чубизача Бетта даьла хьалваргва... ХIаьта Iуйрийна юха а малх хьалкхетаргба, дуне дийндар духьа»...

Халхар доашхаш деш дола къамаьл соц... Махьмуд халхар даь йиствоал...

АВТОМОБИЛИЙ йоагача дукккха лампашца, лотаделча санна къегача тIаьнща машина духьал уд Iалальмате хоза сийрдаяьккха кийчъяь йола фестивальни Москвера бийсанара улица... Шофера уллув ягIа сийрда костюм ювхаш йола кхалсаг.

— СихагIа лаллал из,— яхаш, шорттига дехар ду кхалсаго.

— Кхы сихагIа ваха йиш яц! — аьле сатийнна жоп лу шоферо, наькъа тIара бIарг а ца боаккхаш. Сахьата 100 километр Iовргйолча сухалца машин йодаш хилар хьахувкхар спидометро.

МАХЬМУД сцена тIа гучавоал. ХIиндаша санна, наькха тIа ши кулг вIашка а дилле, ужаш юхьа тIа хьалтIа а дихье, кертал а лакхагIа урагIадохийт цо...

Хьалхашкахьарча гIандаш тIа индусаш багIа. Махьмуда санна кулгаш урагI а ухийташ, цунга моаршал тел цар, тIоараш а теха, юха а моаршалаш тел. Царех цхьанне хIанзалехь а сценана хьатIавала кхийнад. Махьмуда чIоагIа ловцаш а доахаш, йоах цо:

— Со писатель ва, бакъда, багах оалача мелла хозача дешаел а дикагIа кхетабу аз хьа кулгаша бувца мотт!

Едда хьачуэккх ши йоI: египтянкеи француженкеи. Царга зизаш да. Уж зизаш Махьмудага дIа а денна, наха юккъе Iочукхайк мехкарий:

— Машар! ДоттагIал!

— Машар! ДоттагIал! — яхаш цхьатарра цIогIарч детт зрителаша а. Мехкарий кулгаш хьалоац Махьмуда. Зизаш бе а доахкаш кулгаш урагIадохийт цар:

— Машар!!! ДоттагIал!!!

(ДIахододар хургда)

Суда зала чура

Етт лочкъабаьрашта суд яьй

Цхьан сарахьа Надтеречни районерча Мекен-Юрта буфете вIашагIкхийтта пиво молаш бар Надтеречни совхоза болхлой Хамзатов Ахьмад, Далаев Рамзан, Хатаев Рамзан. Маларах кеп хиннача Хамзатовс новкъосташка аьлар: «Вайна юхерча Кень-Юрта этта арабаккха йиш йолаш етт бола моттиг хов сона. Из ба учительница Сотникова. Етт чубоалла кхий эсала а да. Из лочкъа а баь, бийча бакъахьа ба вай...»

Новкъостий дукха уйлаш ца еш раьза хилар цу гIулакхна. 18-ча январе, 1959 шера бийсан етт чура а баьккха, Хамзатоварта дIа а бига, шоллагIча дийнахьа Iурра бийра «доттагIаша». Iатта чура даьккха Iасилг беша дIа а делла, дулх дийкъар къуша.

Гражданка Сотниковас следственни органашка дIахайтар етт бигалга.

Къуй хьа а леха, следстви а яь, законах бехктокхаме эзар.

Дукха ха йоацаш Грозненски районерча халкъа судо етт лочкъабаьрий дош а дийцад, хIаьта Хамзатовна 10 шуи Далаевнеи Хатаевнеи ялх-ялх шуи еш судаш а яьй.

Учительницана Сотникована хинна 5000 сома эе массане цхьатарра дIа а текхад цар.

АЙДИНОВ.
Грозненски района прокурор.

Къийбенна е къелуча дIакхаьча...

Ше хьаяьннача моттигага диллача дуккхача адамашта гIаьххьача боарамера вахар Iалашде йиш йолаш яц капиталистически экономика. МоллагIча капиталистически мехка производство дегIаеча къахьегамхой вахара гIойле еш хилац. Цига, капиталистически мехкашка, ССКП XXI-гIча съезде новкъоста Н. С. Хрущевс яьххача тайпара, дIаьхегIа долча, капитал долча «сина» а, йоккха йоацача капиталистий гурмата а, царех бакхаш бадачарна а мара гIойле ялац производство дегIаярах.

Из бакъдолга ховргда Американ ВIашагIкхийттача Штаташка латтача вахара гIулакххашка хозза хьежача, вешта аьлча американски статистически деча хоамашка хьежача.

1947 шера денз 1956 шерга кхаччалца США-рча промышленни производствон боарам 43 процент дегIабенаб. Цунга хьежжа дегIабенаб къаман пайда а. Цхьабакъда цу пайдан доккхагIа дола дакъа шоашта дIахьуладаьд, цу юкъа шоай пайдаш 46 процент тIакхийттача капиталистически монополеша. Америкерча дукхагIа долча адамех аьлча, царга хIама кхаьчадац производствои къаман пайдеи дегIабарах. КIезига хIама тIайоагIача дезалашка хьежача ховргда из бакъдолга.

Шера 2 эзар долларал кIезигагIа ахча тIадоагIаш дезал бола Америкера нах къелла кIалбусача кхаьча ба. Шера 2 эзар долларал кIезигагIа ахча тIадоагIаш дезал бола нах 16 миллион саг вар 1947 шера. Статистико баьча хоамах 10 шера 3 миллион дезал кIезигагIа хиннаб уж. Цу 3 миллион дезала вахар тоаденнад аьнна хеталургда. Иштта хетадалийта гIерт буржуазни экономисташ. Мадарра аьлча статистикаца нах Iехабелга мара дац из.

Ахча дайдалар бахьан долаш доллара мах 20 процент чухнахьа баьннаб. Долче, хьалхагIа хиннача боараме вахар лоаттадара, 1947 шера 2 эзар доллар тIадоагIаш хиннача дезалла 1956 шера 2.400 долларга кхоачаш ахча тIада дезаш дар-кх. Цхьаболча дезалий вIаштIехьдаьлар из. Цудухьа статистике а кIезигбеннаб кIезигагIа Iалашбаь бола дезал. Цхьабакъда мадарра аьлча цу тайпа наьха вахар вIалла кувца а деннадац: хьалхагIа санна моцал тIаяр кхерам болаш ба уж.

Укх тIеххьарча 10 шера профсоюзаш а хинна вIашагIкхийттача цхьаболча американски болхлоша хадданза стачкаш а еш къовсам лоаттабар бахьан долаш алапи дешаща лакхдайтар. Цхьабакъда, хала къовсам лоаттабеш шоаш хьадаьккхачун дукхагIа дола дакъа дIадаьннад болхлошкара ахча дайдалар бахьан долаш. 1947 шера денз 1958 шерга кхаччалца товарий маьхаши гIулакх дарах доаха маьхаши юкъера лаьрхIача 23 процент лакхденнад США. Автомобильнии авиационнии промышленностерча болхлой юкъарча профсоюза Председатель волча Рейтера бакъдир, 1958 шера, 1956 шерца нийсдича бахархоша товараш ийде кIезигагIа йиш йолаш хинна хилар. «ТIеххьарча кхаь шера — аьлар цо, — наьха вахара боарам лохбалар бакъда».

Американски халкъанна йоккха къел тIаяхь, ВIашагIкхийттача Штатий экономика юкъ-юкъе чувхаеш йолча кризисаша. 1957 шу юкъе кхаьчача хана денз 1958 шерах дукхагIа йола ха а лоацаш йолаенначa, тIом сецачул тIехьагIа хиннарел эггара чIоагIагIа йолча кризисо йоккха сагото тIакхоачайир миллионаш болча американций дезалашта. Нагахьа санна «промышленность дикагIа дегIайоагIача» хана США бе болх боаца нах массаза а 3 миллион саг гаргга хулаш хиннабале, американски экономика 1953 шера хиннача боарамга кхоачаш лохъеннача 1958 шера бе болх боаца нах 5,5 миллион сагага кхоачаш бар.

Мадарра аьлча болх боацаш бисараш берригаш а 8 миллион бола дезал бар США. ХIара ялх дIаваьлча ворхIлагIа вола цIен-да бе болх боацаш хулар. Цу дезалашта тIадоагIа пайдаш ходаллал эшаделар. Цу тайпарча дезалашта тIадоагIача ахчах, балха боацараша тела пособи лаьрхIача а, 900 доллар гаргга ахча эшаденнад шера. Берригаш а дIалаьрхIача, экономически кризис хилар бахьан долаш хало тIакхаьча нах дуккха а дукхагIа бар. Мичигански университетерча кхаь экономисто лаьрхIа хиннаб, американций 10 дезалех 4 дакъа дезал (38 процент) балхара дIабахар а, бе болх ца хилар а, алапеш лохдар а, балха ца хиларах телаш дола компенсаци соцадар а бахьан долаш во хьегаш хинна хилар.

Укх шера февраль бетта промышленни производство 1956 шера хиннача юкъерча боарамга кхаьча хиннаяле а, вешта аьлча США-н экономика экономически кризис хила гарга гIертача боарамга кхаьча хиннаяле а, бе болх боацаш бола нах кIезигбаланзар. ВIалла а бе болх боацаш 5 миллион гаргга нах ба хIанз мехка.

Предприятей даьша болхлой дIабахарца а юхебисачара эксплуатаци чIоагIъярца а производствона «экономи» еш шоай предприятешка дукха гIулакхаш дар бахьан долаш хиннад из хIама. Социалистически экономика йолча моттигашка производствона шерра автоматизации механизации йича къахьегамхой вахар тоалуш да, цхьабакъда Америке из балха юкъе йоалаяр бахьан долаш миллионаш болча американски болхлой тешам байнаб шоаш юха балха гIоргхиларах. хIаьта балхаш тIа бисача болхлой хьал тоа а деннадац. Текстильни промышленностерча болхлой профсоюзо баьча хоамах, 1956 шера денз США-н текстильни фабрикашкара къахьегама овсарле 18 процент лакхъеннай, хIаьта болхлой алапеш шоаш хьалхагIа хиннача бесса дисад. «Промышленникашта пайда дукхагIа тIабахьаш а, балха овсарле лакхъеш а, мах кIезигагIа дIабохийташ а, хIаьта рак яха лазар кхийтача санна балхаш тIа бола болхлой Iобеххаш а бахархой хIама эца торо йоацача боахаш а йола дошо гIаж я автоматизаци, — яхаш яздора «Форд фэктс» яхача профсоюзни газето.

Шоай алапех доккха дакъа налогашта дIатела дезаш ба американски къахьегамхой. ТIеххьарча 20 шера массехказза дукхагIа хиннай США-ра налогаш. «Тэкс фаундейшн» яхача нью-йоркски организацес лаьрхIача, шера 4.500 доллар эцаш вола американец ший балха ханах кхоалагIа дакъа ха налогаш такхара къахьега дезаш йоае езаш хул. Цига хезза американски экономист волча Перло Виктора язду, Нью-Йорке бахача нахагара хIара шера налогашта 10 миллиард доллар доаккх, яхаш. «Нагахьа санна из ахча юкъарча гIулакхага дохийташ даларе наьха вахар дикка тоалургдар», — йоах Перлос.

Цхьабакъда, налогех дIакхоачача ахчах дукхагIа дар герз сихдарга дIаухийт США-н правительствос. ХьалхагIа даьча лоархIамех, укх финансови шера тIема гIулакхашка хьожадаь ахча пачхахьалкхен бюджетах 69 процент да. Бюджет «цхьан боарам тIа» йоалаяр духьа тIера ца даьккхача а лоадама доаца унахцIено лораярaи, образованенеи, социальни обеспеченеи дIахийца ахча, 1959 шера 1-гIча июле денз долалуш долча хьатIадоагIача финансови шера кIезигде аьнна тIадиллад правительствос. Дикка кIезигде а, цул тIехьагIа геттара соцаде а лаьрхIад, правительствос хьахецаш долча ахчах деш дола чуIе цIенош.

Цу тайппара, ВIашагIкхийттача Штаташка производство дегIаярах къахьегамхой вахар тоалац. Америке бахача наха деш дола общественни гIулакхаш а тоалац цунах.

Образованегеи, лораша деча гIулакхагеи, социальни обеспеченегеи, кхыча социальни гIулакхашкеи США-е дIадохийташ дола ахча геттара кIезига да. Укх тIеххьарча 20 шера цу гIулакхашка додаш хинна ахча кхы а кIезигагIа да. 1935 шера национальни валови продуктах (товараш хьадарга дIабода мах а даь гIулакхаш а тIехьа) 9,9 процент дар из, хIаьта 1956 шера — 8,6 процент мара дацар. Цу юкъа тIема гIулакхашка дIадохийташ дола ахча 14,5-эза дукхагIа хиннад.

«Вашингтон пост энд Таймс геральд» яхача газето укх шера март бетта массехк статья араяьккхай «Вашингтона коа наIарашта тIехьашкара къел» аьнна керте яздаь йоазош а долаш. Цар тIа дувцар, США столицера пхиаш дIабаьлча ялхлагIа бола дезал цхьа бахьан а вахара кхоачам беш доацача ахчах бах, хIаьта городерча дешархоех пхелагIа дола дакъа «сагIадехаргий хьисапе дах», яхаш.

ВIашагIкхийттача Штаташкарча къахьегамхой дукхагIа дола бераш лакхехьарча дешара заведенешка дешa даха йиш йолаш дац дешарах мах дукха баккхар бахьан долаш. ДукхагIа йолча университеташка шера 2.500 доллар доаккх дешарах, хIаьта иззал ахча шера хьатIа ца доагIаш миллионаш дезал ба Америке. Шоай берашка лакхехьара дешар дешийта безам болаш болча цхьаболча даьша, юкъера школа йистеяьккха дала бер гаьна доллашехьа а ахча вIаштадехка доладу, цхьабакъда дукхагIа йолча хана кхычахьа даха дезаш хул иштта вIашагIтеха ахча.

Мах дукха бодаш хилар бахьан долаш лерттIа лорий дарба дайта йиш йоацаш ба мугIарегIара американцаш. Американски къахьегамхоша дIаухийтача ахчах дукхагIа дола дакъа лорашка дарба дайтарга дIадода. 1947 шера денз 1958 шерга кхаччалца йолча хана лораша деча дарбага дIабода мах 40 процент лакхбеннаб. «Юнайтед Стейтс ньюс энд Уорлд рипорт» яхача журнало беча хоамах, 10 шу хьалхагIа шелалах хиннача лазара дарба дарга 5 доллар додар американца, хIаьта хIанз 10—12 доллар дала деза цун. Дог кIаьдлуш волча сага дарба дарга 2 эзар доллар дода, вешта аьлча дуккхача американски дезалашта шера тIадоагIа ахча миссел. Медицинера «бизнес» яхача книжка автор волча Картера язду, «дуачоа а, тIадувхачоа а, чуIеча моттига а кхоачамбалла ахча доаккхаш вола дезалий да дог тийша вац ше доаккха алапи шийна а, сесага а, бераштa а лорий дарба дара тоъаргхиларах».

ЧуIе моттигаш а чIоагIа къе я США. Американски печата тIа даьча хоамех, 27 миллион саг — мехкарча нахах ялхлагIа дакъа — воча цIеношка вах. Царех 17 миллион саг кхыметтел ремонт йича а пайдана доацача цIеношка вах. «Пост диспетч» яхача Сент-Луисе арадувлача газета тIа яздора дукха ха йоаццаш цу города йистте хIанз а тIехьа йолаш йолча «гуверовски городок» оалача моттигах лаьца. Из къе нах баха моттиг йиллай, уж тайпа кхыйола моттигаш а санна, 1929—1932 шерашка кризис хиннача хана, хIаьта ираз ца дайна нах чубахаргбоацаш цIенош а да цигара дараш. США наха чуIе цIенош кIезига хьалдеш хилар белгал а деш, «Нью-Йорк таймс» яхача газето яздора дукха ха йоаццаш, «миллионаш болча американций гIулакх тешаме доацаш да», яхаш.

Цу дерригача бакъдараша бокъонца хьахьокх «массава а маьрша вахача пачхахьалкхен», «вахар тоадара», «халкъий капитализма», иштта кхычар хьакъехьа американски буржуазни пропагандо арадоаха лозунгаш харц хилар. «И. Ю. Д. Бюллетен» яхача профсоюзни бюллетено (АФТ-КПП промышленни профсоюзий отдела орган) язду: «Тха мехкара дукха нах къе бах е къел тIакхоачача кхаьча ба. Цу американций вахар тоалуш дац тIехь-тIехьа талхаш доагIа» яхаш.

В. ОЗЕРОВ.
Нью-Йорк.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре

Йоккха зал — «Наьха бераш». Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

ЗIамига зал № 1 — «Наьха бераш».

Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.

ЗIамига зал № 2 — «Кхо кизга».

Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9.

ЗIамига зал № 3 — «Небесный тихоход».

Долалу: 9.15, 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15.

8 июне йоккхачеи №№ 1, 2 йолча зIамигачеи залашка керда художественни фильм «Нийсархой».

ЗIамига зал № 3 — «Со ваха цIа».

«Родина» яхача кинотеатре Iан зал.

Берий сеанс — Мунтипликационни фильмаш «Лоамий мехка», «Тамбу-Ламбу», Долалу Iуйрина 9 сахьат даьлча.

«Хьалхара чIондарг» — Долалу Iуйрина 9 сахьат даьлча.

«Наьха бераш». Долалу: 10.45, 12.30, 2.15, 4, 5.45, 7.30, 9.15.

8 июне денз керда художественни бос бола фильм «Нийсархой». Долалу 9, 10.45, 12.30, 2.15, 4, 5.45, 7.30, 9.10.

Ахкан зал — «Къоарзабарий гIулакх». Долалу сийрина 8.00, 9.45.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица 23. ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-25-72; корректорске 2-30-91; партийни ваха реи экономикани отделий — 2-25-72.

СФ 01063 1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, Нохч-ГIалгIай АССР, г. Грозный, Революцеи проспект, 39/3. Заказ № 3393